

18 november 1914

Londen, 17 november. Het persbureau Reuter heeft de volgende beschrijving over de gevechten, waarin de Pruisische garde op 11 november bij Ieper door de Engelse troepen is teruggeslagen, openbaar gemaakt:

Bij het aanbreken van de dag openden de Duitsers op onze schansen ten noorden en zuiden van de weg tussen Menen en Ieper een verwoed geschutvuur, misschien het ergste dat ze nog op ons hebben gericht. Enige uren later volgde op dit bombardement een stormaanval van de infanterie. Deze werd uitgevoerd door de eerste en de vierde brigade van het gardekorps, dat, naar wij van gevangenen weten, gehaald was om een uiterste poging te doen, ten einde Ieper te nemen, een taak welke te zwaar was gebleken voor de linie-infanterie. Toen de aanvallers vooruit stormden, werden ze ontvangen door het vuur van onze frontlijn, en toen ze zich schuin voortbewogen langs een deel van ons front, kwamen ze ook in de flank onder het vuur van ons geschut, geweren en mitrailleurs. Hoewel hun verliezen, voor ze onze linie bereikten, al reusachtig moeten zijn geweest, ontwikkelden zij zulk een kordaatheid en wisten zij hun overwicht in aantal zodanig te doen gelden, dat zij er, ten spijt van onze schitterende tegenstand, in slaagden op drie plaatsen door onze linie heen te breken. Zij drongen over enige afstand het bos binnen achter onze verschansingen, doch werden opnieuw aangevallen, over de hele linie beschoten door machinegeweervuur en teruggedreven naar de linie van onze verschansingen, waarvan zij er enkele wisten te behouden ondanks onze pogingen om hen er uit te verjagen.

Hoe zwaar hun verliezen moeten zijn geweest, kan worden opgemaakt uit het feit dat het aantal doden dat zij in de bossen achter onze linie achterlieten, alleen reeds 700 bedroeg.

Een aanval, gelijktijdig ondernomen ten zuiden van de weg Menen-leper, echter niet door gardetroepen, mislukte geheel en al. Want toen de aanvallende infanterie het bos introk dicht bij onze linie, openden onze kanonnen er een zodanig vuur op, dat zij haar aanval niet kon voortzetten.

Zoals meestal het geval is in bosachtig terrein, werd het gevecht voor een groot deel op korte afstand geleverd en droeg daardoor een uiterst verbitterd en verward karakter. Verspreide afdelingen van de vijandelijke troepen die achter onze stellingen het bos waren binnengedrongen, konden voor- noch achterwaarts en werden bijna alle gedood of gevangen genomen.

Het gedeelte van de linie, welke wij ten zuidoosten van leper bezet hielden, werd zwaar bestookt door granaatvuur, doch had geen enkele ernstige infanterieaanval te verduren. De stellingen der Fransen werden echter beschoten en tevens verwoed aangevallen.

Op de rest van ons front was alles, behoudens de gewone beschieting, betrekkelijk kalm gebleven. Op onze rechtervleugel werd een van onze verschansingen door ons ondermijnd en daarna verlaten. Zodra de vijand er bezit van genomen had, werden de ladingen onder vuur genomen en vele Duitsers werden aan stukken gescheurd door de ontploffingen.

Hoewel deze grote aanval door de gardetroepen doel heeft getroffen, kan de mislukking toch nog niet als een beslissing worden aangemerkt. Misschien hebben de pogingen om leper te nemen met deze aanval hun hoogtepunt bereikt, misschien vormde hij ook

het slot van de tweede reeks aanvallen op dit punt. Hij is dan ook niet zonder betekenis.

Het relaas eindigt met warme hulde aan de onverschrokken moed, waarmee de Duitsers tegen het overstelpende vuur oprukten.

Berlijn, 17 november. Het Leipziger Tageblatt verneemt van welingelichte zijde over het driedaagse gevecht bij Middelkerke, waarin het Engelse smaldeel, dat het Duitse leger door zijn geschutvuur in het nauw bracht, tot de terugtocht werd gedwongen, de volgende bijzonderheden:

Het gelukte de Duitse veldartillerie zeven schepen onder bevel van admiraal Hood buiten gevecht te stellen, waarvan één kort daarop is gezonken. De 24e oktober werden een kruiser en twee torpedojagers door treffers beschadigd, waarop alle schepen snel weg stoomden. De volgende dag verschenen Engelse oorlogsschepen in groter aantal en bestookten met een hagelbui van zware granaten de Duitse kustbatterijen. Er werden ongeveer 1000 schoten geteld, waarvan een gedeelte in de onmiddellijke nabijheid van de Duitse batterijen insloeg. Deze werden echter, dank zij de goed gekozen stellingen in de duinen, niet noemenswaardig beschadigd. Daarentegen werden weer drie Engelse schepen, de Falcon, Brillant en Rinaldo, onder aanzienlijke verliezen aan officieren en manschappen buiten gevecht gesteld.

De op 26 oktober ondernomen poging om de Duitse batterijen tot zwijgen te brengen, mislukte volkomen. De schepen openden op grote afstand een hevig vuur, maar werden na verbitterde strijd opnieuw teruggeslagen.

Een Duitse granaat trof de ketel en de machinerieën van een torpedojager, die men kort daarop zag zinken. Sinds die dag hebben

zich geen Engelse schepen meer onder de Belgische kust gewaagd; hun vuur is verder zonder uitwerking gebleven, zodat de Duitse troepen ongestoord hun operaties tegen Nieuwpoort hebben kunnen voortzetten.

Parijs, 17 november. Officieel bericht van 11 uur 's avonds:

Volgens de laatste berichten heeft de vijand ten oosten en ten zuiden van Ieper zijn aanvallen, die de toestand niet hebben gewijzigd, hernieuwd. In de twee laatste dagen hebben wij enkele kleinere of grotere vorderingen gemaakt. Wij hebben aanvallen ondernomen bij Het Sas (ten zuiden van Bikschote), tussen Armentières en Arras, in de streek van Vailly, in Argonne en op de Maasheuvels.

Berlijn, 18 november. Ambtelijke mededeling van hedenochtend uit het grote hoofdkwartier:

De gevechten in West-Vlaanderen duren voort. De toestand is over het algemeen ongewijzigd.

Londen, 18 november. Aan de Times werd gisteren uit West-Vlaanderen geseind:

De algemene toestand in België is goed. Tussen Nieuwpoort en Diksmuide werden de Duitsers meer dan tegengehouden. Op de linie Diksmuide-Ieper heeft de strijd gedurende de laatste dagen er geheel gunstig voor de bondgenoten voorgestaan. Eén ding mag, geloof ik, als zeker beschouwd worden: de terugtocht van de vijand is slechts een kwestie van tijd. Alle hoop van de Duitsers om aan het noordelijke front voorwaarts te dringen is nu geheel verijdeld.

Tussen onze troepen en de vijand ligt de weg van Nieuwpoort naar Diksmuide als een beschermende gordel van water. De onderwaterzetting werd gisteren voltooid overeenkomstig het plan van een document uit een gerechtszaak uit het jaar 1793 tussen een boer en een grote landeigenaar. Ik zag vandaag het stuk te Veurne en werd erdoor getroffen, dat de aanwijzingen van weleer tot in de kleinste bijzonderheden en met algeheel succes waren opgevolgd.

De gisteren volvoerde onderwaterzetting heeft de positie der Duitsers te Diksmuide ernstig in gevaar gebracht en was feitelijk een rechtstreeks en voldoende antwoord op de bezetting van die stad door de vijand. Het gehele gebied binnen de driehoek Diksmuide-Oostkerke-Kaaskerke is onder water gezet. Een voorwaartse beweging uit Diksmuide als spil zou daarom op zijn minst een zeer gevaarlijke proefneming zijn.

De tegenwoordige linie heeft een merkwaardig voorkomen. De Fransen houden nominaal het zuidelijke gedeelte van de stad bezet, de Duitsers het noorden. De stellingen van de strijdmachten kruisen¹ elkaar echter en zijn op de meest verwonderlijke wijze ineengestrengeld; en er wordt veel lijf aan lijf gevochten.

De Duitsers bombarderen nu de geheel buiten de vuurlinie gelegen vreedzame dorpen. Het bombardement van Oostduinkerke (achter de gevechtlinie van de bondgenoten, ten zuiden van Nieuwpoort gelegen) is begonnen en werd gedurende de nacht voortgezet. De Duitse artillerie richtte niet goed en het bekoorlijke dorp leed niet

---

¹ Deze voorstelling kan natuurlijk moeilijk met de werkelijkheid overeen komen. Men kan hier van een zigzagsgewijs lopende linie spreken, waar de fronten op sommige plaatsen in elkaar boren en elkaar half omvatten, zoals dat ook bij St. Mihiel aan de Maas het geval is.

zo zwaar als vele andere dorpen gedurende de laatste dagen. De granaten vallen echter met ordeloze overvloed en er ontstond grote verwarring.

In de morgen waren de dorpeelingen, wiens gehoor gehard is tegen het gebulder van het zware geschut, met geduldige arbeidzaamheid en onverzwakte opgewektheid, door geen oorlog of oorlogsgeruchten gestoord, aan het werk gegaan. In de late namiddag had er een medelijden wekkende verandering van toneel plaats. Men vocht om de plaatsen in auto's, wagons, wagens, op motorfietsen, en in elk ander voertuig om uit het dorp weg te komen en gedurende al die tijd floten de granaten door de lucht en sloegen zij grote gaten in de grond.

Pervijze werd in de eerste dagen van de slag aan de IJzer met buitengewone verwoedheid gebombardeerd. Niet één huis was onbeschadigd gebleven. Vrijdag richtte de vijand opnieuw zijn kanonnen op de plaats. De kerk maakte reeds een bedroevende indruk en het monument van heiligschennis werd nu opnieuw beschoten. De muren van dakloze woningen vielen in. De straten waren vol gaten en het metselwerk werd tot gruis geslagen. Dat was alles, dat kon gebeuren, doch het scheen de mensen, die het deden, te bevredigen.

Nieuwpoort, zoals reeds gemeld is, is evenals Diksmuide, een grote puinhoop. De strijd in de buurt is nog zeer ernstig, doch de gevechtlijn blijft ongeveer op dezelfde hoogte. Het onder water zetten van het land heeft een wijze van vechten tot gevolg gehad, waarmee de Duitsers niet tevreden moeten zijn. Toen nu de Belgen dit gebied lieten overstromen, werden deze manschappen van de hoofdmacht afgesneden. Honderden Duitsers zijn op deze verlaten eilanden omgekomen.

Bij Ramskapelle bood een afdeling van 460 Duitsers, die stelling had gekozen op een verhevenheid van het terrein met enige boerenhoeven voor zich, een gelegenheid aan de Belgische schutters om zich dagelijks in het schijfschieten te oefenen. Elke Duitser werd er afzonderlijk uitgepikt, als hij door het water trachtte te ontsnappen. Voorvallen van deze aard komen werkelijk zeer veel voor. In een ander geval werden 17 uhlanen, die op een houtvlot trachtten te ontkomen, de een na de ander doodgeschoten.

De oorlogstoestand.

Aan de IJzer hebben de Duitsers een nieuwe aanval ingeleid. Zij bombarderen Oostduinkerke (ten zuidwesten van Nieuwpoort) en Pervijze (tussen Nieuwpoort en Diksmuide).

Van Franse zijde.

De mededeling van het Franse gezantschap te 's Gravenhage, heden nopens de krijgsverrichtingen verstrekt, luidt als volgt:

Te Nieuwpoort, voor Diksmuide en in de streek van Ieper is het geschutvuur heviger dan in de vorige dagen hervat. Aan het kanaal ten zuiden van Diksmuide, heeft de actie van onze artillerie de werken der Duitsers belemmerd die zich inspanden om de oostelijke dijk op te hogen, ten einde de onderwaterzettingen tegen te gaan. De vijand heeft een deel van zijn reeds door het watervlak bereikte verschansingen moeten ontruimen. Twee infanterieaanvallen der Duitsers, de ene ten zuiden van Bikschote, de andere zuidelijk van Ieper, zijn mislukt. Van onze kant hebben wij vorderingen gemaakt tussen Bikschote en het kanaal.

19 november 1914

Parijs, 18 november. De correspondent van de Temps te Veurne seint dat een zeer hooggeplaatst Frans militair hem als zijn mening te kennen heeft gegeven, dat op het noordelijk deel van het front de beslissing, die in alle opzichten gunstig zal zijn voor de bondgenoten, nabij is.

Londen, 18 november. Het Persbureau Reuter bericht dat de derde afdeling van het Engelse expeditieleger gisteren aan een hevige aanval heeft blootgestaan, eerst van artillerie en vervolgens van infanterie. Het zwaarst hebben twee bataljons het te verduren gehad. Deze zijn door granaatkartetsen uit hun verschansingen verdreven, doch zij hebben ze heroverd na een schitterende tegenaanval, waardoor de vijand in wanorde omstreeks 500 yards teruggeslagen is.

Dezelfde dag is er ook een aanval gedaan op een brigade van de tweede afdeling. Hierbij is de vijand met zware verliezen teruggeslagen.

Brugge.

Men verzoekt ons om opneming van het volgende:

De commandant heeft mij doen opmerken, dat vreemde dagbladen, verkeerd ingelicht, beweerd hadden, dat de Duitse soldaten in de bijzondere huizen niet hadden mogen overnachten, omdat men vreesde dat zij zo de gelegenheid zouden gehad hebben, zich aan het volbrengen van hun krijgsplichten te onttrekken.

Ik verklaar dat dit onjuist is.

De Duitse overheid, in acht nemende dat de bevolking, tot nu toe, bewijs heeft gegeven van zelfopoffering, kalmte en verdraagzaamheid en om te voldoen aan het verlangen van het gemeentebestuur, heeft de soldaten meestendeels gehuisvest in de kazernen en in de gemeentegebouwen, teneinde de zware last der militaire inkwartieringen zo weinig mogelijk op de bevolking te doen wegen.

De Burgemeester

A. VISART

Tevens deelt men ons uit Brugge mee, dat het onlangs door ons aan de Tijd ontleende bericht omtrent zelfmoorden van officieren onjuist is geweest: "Ik kan u de stellige verzekering geven, aldus onze Bruggenaar, dat in Hotel du Sablon noch elders te Brugge zelfmoorden van Duitse officieren zich hebben voorgedaan.

Naar wij in Engelse bladen lezen, beschrijft de Liberté een dapper wapenfeit van 80 Engelse soldaten, die in de hitte van het gevecht bij leper dekking moesten zoeken in een bos. Zij wisten eerst niet wat zij daarna zouden doen. Maar de bevelvoerende officier besloot dat men eerst wat rust zou gaan nemen en den de volgende ochtend opnieuw overleg zou houden.

De nacht ging ongestoord voorbij, maar bij het aanbreken van de dag barstte een hevig geweervuur bij het bos los. Gebruik makend van de duisternis waren de bondgenoten tot dicht bij de Duitse linies opgerukt en toen het dag werd, ondernamen zij een krachtige tegenaanval.

Plotseling kreeg de majoor, die het bevel voerde, een ingeving. "Ga liggen", zegde hij, "en vuur niet, voor ik bevel geeft." Enkele minuten later worden de Duitsers op het bos teruggedreven. Dat

was het ogenblik waarop de Engelse officier gewacht had. “Bajonet op het geweer - charge!” riep hij. De manschappen kwamen uit hun schuilplaatsen, wierpen zich op de vijand en brachten hem in verwarring. Onbekend met het aantal van hun plotseling opgedoken tegenstanders, wierpen de meeste Duitsers hun wapens neer en gaven zich ten getale van 400 man aan de 80 Engelsen over. De anderen slaagden er in, te ontkomen.

Berlijn, 19 november. Ambtelijke mededeling van hedenmorgen uit het grote hoofdkwartier:

In West-Vlaanderen en Noord-Frankrijk is de toestand onveranderd.

Een Duitse afdeling vliegtuigen heeft op een verkenningstocht twee vijandelijke, tot de strijd toegeruste vliegtuigen tot een landing gedwongen en veroorzaakte de val van een derde toestel. Eén van onze vliegtuigen wordt vermist.

Londen, 19 november. De Times verneemt uit Vlaanderen:

Gisteren is de slag in Vlaanderen alleen onderhouden door een onbetekenend artillerievuur. Beide partijen hadden een gemeenschappelijke vijand te bestrijden. Het novemberweer was bar in de vlakten van Vlaanderen. Op nachtelijke stortregens, die alles doorweekten, volgde ochtendvorst. Het leven in de schansen moet werkelijk hard zijn en de aanvoer van levensmiddelen en munitie naar de vuurlinie ondervindt grote moeilijkheden. De wegen die erheen voeren, zijn met bomen beplant, maar er zijn geen heggen die tegen de regenvlagen beschermen. Op het plaveisel midden op de weg is geen ruimte voor twee wagens om elkaar voorbij te rijden. Als dus twee wagens elkaar ontmoeten, moet een van beide de bestrating verlaten en een modderpoel

inrijden. Niet weinige zware vrachtauto's met proviand zijn dan ook op weg naar het front tot aan de assen weggezonken en blijven steken.

Het Franse gezantschap te 's Gravenhage deelt het volgende mee over de krijgsverrichtingen onder dagtekening van heden:

Gedurende de dag van de 17^e dezer werd het front van zee naar de Leie vrij krachtig beschoten, meer bepaaldelijk te Nieuwpoort en te oosten en ten zuiden van Ieper. Bij Bikschote hebben de zoeaven, die een bajonetcharge uitvoerden, op schitterende wijze een bos genomen, dat de vijand en wij elkaar sedert drie dagen betwistten. Een vijandelijke artillerieaanval is ten zuiden van Ieper afgeslagen.

De Daily Mail verneemt uit Duinkerken dat de gehele strook ten zuiden van Diksmuide tot aan Zuidschote (ten zuidwesten van Bikschote aan de westelijke oever van het IJzerkanaal) twee voet onder water staat. Onder het water is een laag weke modder van 3 dm dikte. Ook ten noorden van Diksmuide aan de oostelijke kant van de spoorweg van Nieuwpoort naar Diksmuide staat heel het land blank. Het is niet mogelijk zich een doodser, verlatener en ellendiger streek voor te stellen dan dit verdronken land waaruit hier en daar een paar eilandjes, enige kale knotwilgen en een hoeve uitsteken.

20 november 1914

Berlijn, 19 november. Tussen de kust en Ieper is het de Duitse artillerie gelukt vele pogingen der Fransen tot herstel van de verbindingen te verijdelen. Herhaaldelijk is daarbij de Duitse infanterie op de voorgrond getreden, vooral in een bajonetgevecht in de bosjes bij Bikschote, dat afwisselend in Duits en Frans bezit was.

Van het westelijk front.

Aan een van de 17^e dezer gedagtekende correspondentie van de oorlogscorrespondent van de Times in West-Vlaanderen is het volgende ontleend:

De indruk, die men krijgt, na met officieren en manschappen uit de loopgraven in aanraking geweest te zijn, is, dat de woede van de aanval der Duitsers zich zelf verteerd heeft. Op uitgebreide schaal worden door de Duitsers voorbereidingen getroffen voor een onvermijdelijke terugtocht van de linie, die zij nu bezet houden. Hun transporten zijn op verschillende punten enige kilometers naar achteren gebracht en het is bekend, dat gedurende de laatste dagen op vrij grote schaal wegen onbruikbaar worden gemaakt.

Toen de Duitsers zowat drie weken geleden in het noorden een wanhopige poging deden om door te breken, was de uitrusting der Engelse artillerie lang zo goed niet als zij thans is. De zware Engelse kanonnen houden nu opruiming en het is niet overdreven te zeggen, dat ze meer gedaan hebben om de Duitsers, die het ongeluk gehad hebben en nog hebben aan hun uitwerking blootgesteld te zijn, te ontmoedigen, dan wat anders ook.

Na een woord van lof aan de Franse artillerie schrijft de correspondent dat het Duitse geschut deze maanden op roekeloz wijze is gebruikt, hetgeen natuurlijk op de kanonnen niet zonder uitwerking is gebleven. Ook de kwaliteit van de projectielen, die "haastig en slecht gemaakt werden", is minder deugdelijk dan in het begin. Toen de 16^e Veurne beschoten werd, ontploften er maar drie van de vijftientig granaten.

De correspondent meldt voorts dat de gewone Duitse soldaat gewoonlijk zeer goed vecht. Slechts wanneer gehele regimenten in de pan gehakt zijn en de militaire tucht gevaar loopt, worden er krasse maatregelen door de aanvoerders genomen.

Om een gevaarlijke en ordeloze terugtocht te beletten is geen maatregel hun te streng. In één geval is een Duits regiment, dat enige mijlen ten noorden van Ieper voor een geconcentreerd artillerievuur vluchtte, door Duitse machinegeweren tot plotselinge stilstand gebracht.

Met bewondering spreekt de Times-correspondent tenslotte over de moed en de vaderlandsliefde van de Belgische soldaat.

De strijd aan de IJzer.

Ofschoon de inundatie de krijgsverrichtingen aan de IJzer zeer bemoeilijkt, verwacht men, naar de oorlogscorrespondent van de Tijd de 16^e dezer uit Duinkerken seint, niet dat de Duitsers de IJzerlinie zullen opgeven.

“Er zijn n.l. een groot aantal pontonniers met veel materiaal verkend en alles wijst er op, dat de Duitsers gaan pogen de bezwaren der onderwaterzetting te ondervangen. Hun aanvallend optreden evenwel wordt uiterst bemoeilijkt door het onverwacht ingetreden winterweer.

Een ijzige koude is over het westen gevallen, natte sneeuw dwarrelt rond, slaat in ogen en oren en bemoeilijkt in hevige mate de velddienst. De weke, papperige grond der Vlaamse landen, die door zovele watertjes worden doorsneden, is uiterst bezwaarlijk voor de bewegingen der Duitsers, van wie het zwaar geschut keiharde

wegen behoeft. Eerst heeft het geregend, toen gesneeuwd, nu is alles modder, slijk.

Vele loopgraven zijn ondergelopen en riviertjes geworden. Op behendige wijze is echter elders voor afwatering zorg gedragen, zodat alleen de slijkerige bodem zelf ongemak oplevert. De uitrusting van onze troepen is goed. Er is tijdig gezorgd, dat de manschappen geen koude behoeven te lijden. Maar toch kan ieder zich verbeelden, wat het betekent in dit moerassig land te midden van koude, regen en sneeuw te moeten “afwachten”: nu eens vechten, dan weer verkennen, aldoor, aldoor vol waakzaamheid zijn tegen dreigende verrassingen.

Lange nachten vol winterkou, korte mistige grauwe dagen vol natheid en troosteloosheid ... bij tussenpozen sneeuw, sneeuw, sneeuw ... Sneeuw, welke de verkenningstochten tot het meest avontuurlijke opvoert; welke de tot heden schijnbaar verloren gegane romantiek van de oude krijg terugbrengt; welke het onverwachte mogelijk maakt, een sluier werpt over de krijgsverrichtingen, de luchtverkenningen afbestelt, de doelbepaling doet falen; kortom plaats heeft geruimd aan het onverwachte en het geheimzinnige, aan het welslagen van een krijgslist, die in de voorafgaande dagen steeds “verkend” was vóór ze ten halve was volvoerd.

Zo wordt de dag van morgen steeds groter vraagteken en moet onzerzijds dubbel opgepast worden voor overval. Daarom blijven de troepen der bondgenoten in actie en heeft ons geschut zijn stem weer langs de IJzer doen horen, ten einde zowel bij Nieuwpoort als bij Diksmuide de vijand te verhinderen bij zijn pogen de overstroming in te dijken en het water terug te dringen. Nu hier dan daar heeft de infanterie daarbij in te grijpen.”

Een correspondent van de Tijd, die een bezoek heeft gebracht aan Belgische kustplaatsen, schrijft o.m.:

Met de versterkingen is men blijkbaar klaar en de militairen doen er nu niet meer zo geheimzinnig over. De kanonnen in de duinen staan nog steeds naar zee gericht. Van het onderling verkeer der kustplaatsjes blijft alleen Zeebrugge uitgesloten, dat niet bewoond is en waar ook niemand komen mag. Zondag jl. heeft een hevige ontploffing van een losgeraakte mijn het havenhoofd deels vernield.

Op de zeedijken langs de gehele kust mag eveneens niemand komen; deze zijn uiterst streng bewaakt en afgezet.

De burgerbevolking in de kustplaatsen is er erg aan toe. De kleine boertjes zijn de wanhoop ten prooi, want alles wat ze hadden is hun ontnomen. Geen koe, geen paard, geen varken ziet men meer, alles is tegen papieren bons gerekwireerd door het Duitse leger.

Ruim 7000 man Duitse genietroepen zijn in de richting van Diksmuide vertrokken.

Parijs, 19 november. Officieel bericht van 11 uur 's avonds:

De dag is bijzonder kalm geweest. Er valt niets te vermelden.

Londen, 20 november. Gisteren werd uit Noord-Frankrijk aan de Daily Chronicle geseind:

Tussen Ieper en La Bassée is de strijd weer met grimmige kracht uitgebroken en opnieuw bevinden de Engelse troepen zich in de hitte van het gevecht, de schok van de onstuimige aanvallen der Duitsers doorstaande. Deze nieuwe slag werd geheel verwacht en is de allerlaatste poging van de vijand om naar de kust door te

dringen voordat hij, alsdan in staat van beleg verkerend, de voor de winter voorbereide defensieve houding aan zal nemen in zijn natuurlijke en haastig ontworpen citadels ... (Hier is een gedeelte van het telegram door de censor geschrapt).

Dinsdagavond wierpen de Duitsers hun manschappen weer eens op de Engelse stellingen. De slag ving in een storm aan en, zoals de meeste Duitse aanvallen geschieden, zag men de infanterie naar onze loopgraven kruipen. Het was ongeveer 5 uur in de namiddag en donker. De regen drong in onze loopgraven en er was een prikkelende kou, voorbode van de wintervorst.

Steeds voorwaarts kroop de Duitse infanterie en ditmaal niet in gesloten slagorde. De kanonnen donderden, doch de granaten vielen ver van onze verschansingen. De Engelse officieren maakten de toebereidselen om de vijand op warme wijze te ontvangen, want zij gaven het bevel om enkele loopgraven te ontruimen. De manschappen verlieten hun stellingen niet, omdat het noodzakelijk was terug te trekken ... (geschrapt door de censor).

Om 6 u 30 knalden de eerste geweerschoten uit een aantal van onze loopgraven. De vijand was gevaarlijk nabij en op geen andere tegenstand gestoten dan op die van het granaatvuur. Ook had hij zich over een front van verscheidene mijlen verspreid en rukte zo op, een strijdwijze, die hij van de Engelsen scheen te hebben afgekeken. Het was duidelijk, dat op een wanhopig handgemeen moest worden gerekend.

Of de Duitsers daarop hadden gehoopt, ja dan neen, het zal nooit zijn uit te maken, want de gelegenheid daartoe deed zich niet voor. Toen zij aan de ontruimde loopgraven kwamen, werden zij overstelpt door een hagel van kogels uit de aan beide flanken

gelegen bossen. Nog geen tien minuten na ons eerste salvo waren de eerste vier gelederen vernietigd, terwijl onze mannen geen verliezen hadden geleden.

Toen de voorste Duitse gelederen zo in de val waren gelopen, wierp onze infanterie zich met een vaart op de vijand. De ter versterking gezonden vijandelijke manschappen, die reeds begonnen waren zich terug te trekken, toen zij inzagen, hoe moeilijk de verdediging was, werden spoedig uit onze stellingen verjaagd en over anderhalve kilometer afstand op het “neutrale” gebied tussen de beide legers in deze eigenaardige streek vervolgd.

Op één punt slechts, aan onze linkervleugel, slaagden de Duitsers er in een Brits regiment te ontdekken, dat hun linies bestreek. Meer bij toeval dan door tactische verdienste waren zij op het Ierse regiment gestoten, toen het de vijand bij gehele compagnieën neermaaide, en onmiddellijk vielen de Duitsers aan. Een verwoed, ruw gevecht, waarbij men over elkaar heen viel en brute kracht, geweerkolven en vuisten een hoofdrol speelden, volgde en duurde tot middernacht. Het Ierse regiment won het echter en de onzen hebben bijna drie vierden van de Duitsers in het zand doen bijten.

Het openingsstadium van de slag eindigde die nacht met een algehele nederlaag van de Duitsers. 23 machinegeweren werden veroverd.

De volgende dag werd de slag hervat. Geen van beide partijen behaalde enig voordeel. De Britse troepen zitten stevig in het zadel en wachten af, tot hun tegenstander aankomt. De Duitsers kunnen deze tactiek niet lang meer voortzetten, doch wij kunnen dat, zo nodig, nog jaren doen.

Deze slag is enig in deze oorlog. Het is de eerste slag, die plaats heeft gehad zonder voorafgaande verkenningen van vliegtuigen. Het weer heeft het vliegen op het ogenblik om zo te zeggen onmogelijk gemaakt en zo is er weer meer partij getrokken van onze infanterie.

Londen, 20 november.

Aan de Times werd woensdag uit Noord-Frankrijk gemeld:

De strijd aan de IJzer, die zich nu tot een artillerieduel met sporadisch ontmoetingen van infanterie beperkt, levert een goede gelegenheid op voor de Franse artillerie om te tonen wat zij vermag. Niet slechts is zij er in geslaagd haar eigen kanonnen ongeschonden te houden in verborgen stellingen, maar zij heeft in de meeste gevallen de schootsafstand tot de batterijen van de vijand met opmerkelijke juistheid weten te vinden. Het jongste succes op de linie Nieuwpoort-Diksmuide is een bijzonder schitterend succes geweest. Gisteren hebben twee batterijen van de vermaarde korte 15,5 cm kanonnen twee Duitse batterijen geheel tot zwijgen gebracht, die op ongeveer een mijl ten noordoosten van Lombardsijde een stelling hadden ingenomen. De Duitse batterijen hadden de meeste dorpen en gehuchten binnen hun bereik beschoten en ook de linie der bondgenoten, deze laatste zonder veel succes. Sommige kanonnen hadden vruchteloos getracht de Franse batterijen te vinden, maar de vijand was zo slecht ingelicht over de stelling van onze artillerie, dar er veel granaten op het open land twee kilometer en meer voorbij het doel neerkwamen. Bovendien werden de Franse kanonnen door alleszins bekwame handen bediend en de kantoniers waren met het buitengevecht stellen der Duitse batterijen niet gelukkiger dan ze verdienden. Dit succes was eigenlijk het gehele gevecht van gisteren.

Een eigenaardig geval.

Men schrijft ons uit Eindhoven op 19 dezer:

Wij hadden heden gelegenheid met een broeder te spreken, die uit een Belgisch klooster naar Holland was gekomen, en ginds van een zijner medebroeders, die achter de vuurlinie aan de IJzer als brancardier in dienst is, het volgende avontuur vernam:

“Bij Diksmuide was ik, zo vertelde de broeder-brancardier, werkzaam en droeg natuurlijk het onderscheidingsteken der Rode Kruissoldaten. Plotseling werd ik gegrepen en vóór ik van mijn ontsteltenis was gekomen, stond ik in een kring van Duitsers, “Was müssen Die da,” Ik maakte hen er attent op, dat ik het werk van brancardier vervulde. Maar de Duitsers meenden in mij een spion te zien en hielden mij vast. Mijn papieren redden mij uit de netelige positie. Toen de Duitsers die zagen, staken zij ze haastig bij zich en gelastten mij mijn toga uit te trekken. Daarop werd mij beduid, dat ik heen kon gaan.

Na een angstige tocht bereikte ik de voorposten der Belgische troepen, waar ik mij aanmeldde en het geval aan een officier mededeelde. Deze scheen mij niet te geloven en gaf last mij te bewaken en weg te voeren. Hoe stellig ik ook verzekerde, dat ik de dupe was geworden van de achterdocht der Duitsers, men bleef mij met wantrouwen bejegenen en ik werd als spion ook hier opgesloten.

Ik vertelde, hoe mijn papieren eruit zagen, in de hoop, dat de autoriteiten erin zouden slagen de waarheid van mijn verklaringen vast te stellen. Dat duurde gelukkig niet lang. Na enige uren reeds kwamen officieren bij mij, om mij geluk te wensen. Zij vertelden me, dat zojuist een Duitse verrader was gegrepen, die een toga en mijn

papieren droeg. Natuurlijk was ik in de wolken. Ik kreeg alles weer terug en was lange tijd het middelpunt van tal van militairen, die belangstellend luisterden naar mijn avontuur.

21 november 1914

Parijs, 20 november. Officiële kennisgeving van vanmiddag drie uur:

Op het noordelijk deel van het front is het weer buitengewoon slecht geweest; het heeft er gesneeuwd. De gehele strook ten oosten van Diksmuide is onder water gezet.

Berlijn, 20 november. Kennisgeving van vanochtend uit het grote hoofdkwartier:

In West-Vlaanderen en Noord-Frankrijk is de toestand niet noemenswaard gewijzigd. De halfbevroren grond en sneeuwstormen hebben onze bewegingen bemoeilijkt.

Sluis, 21 november. Brugge is bijna geheel van troepen ontbloot en de vrij zwakke bezetting bestaat bijna uitsluitend uit matrozen en marine-infanterie. Donderdag zijn in allerijl nog troepen gezonden naar Middelkerke, ten zuiden van welke kustplaats de strijd evenwel uitsluitend gevoerd wordt tussen infanterie. Daar is het deze week herhaaldelijk tot bajonetgevechten gekomen, waarbij de verliezen beiderzijds zeer aanzienlijk moeten zijn geweest.

Grote transporten gewonden zijn weer naar Gent en verder gezonden. De lichtgewonden, die nog kunnen marcheren, gaan in gelederen te voet naar Brugge. Opmerkelijk was, dat die gewonden zingend de stad binnentrokken. Van een Duits regiment ter sterkte van 3000 man, dat enkele weken geleden te Gent was en vandaar

naar het front bij Ieper werd gezonden, zijn slechts 3 officieren en 8 man teruggekeerd.

De vroeg ingetreden winter heeft de ellende voor de strijders, maar ook voor de bevolking, vooral voor die van het platteland ten zeerste vermeerderd. De troepen, die soms uren onder het vijandelijk vuur bewegingloos neer moeten liggen in afwachting van het gunstig ogenblik voor de aanval, lijden onbeschrijflijk. Het getal zieken is dan ook zeer groot.

Woensdag hebben de bondgenoten nabij Ieper een Duitse trein met oorlogsmateriaal bij verrassing genomen. Er werden hierbij ook enige gevangenen gemaakt.

Te Brugge zijn verscheidene burgers in arrest gesteld, omdat zij zich tegenover Duitse soldaten in te sterke bewoordingen hadden uitgelaten over de politiek van Duitsland. Groot is het getal van hen, die te Brugge dagelijks gebruik maken van de van gemeentewege ingestelde kosteloze uitdeling van brood en soep. De kantwerkerij is geheel stopgezet, daar er weinig materiaal en totaal geen afnemers meer zijn.

De armoede op het platteland is evenwel nog ernstiger dan in de steden. Vooral nijpend is het gebrek aan steenkolen. Zij, die het nog kunnen betalen, doen grote voorraden hout op.

Het verkeer van Brugge naar het westen wordt belet. De bewoners der dorpen ten noorden van Zeebrugge mogen niet naar elders vertrekken. De villa's aan de zeedijk tussen Zeebrugge en Knokke hebben hun woningen moeten ontruimen, doch het is hun niet toegestaan naar het oosten elders een woonplaats te zoeken.

De zeedijk is thans voor een groot deel herschapen in een versterkte artilleriestelling.

De overtocht over de IJzer bij Keiem.

Uit een veldpostbrief in de Deutsche Tageszeitung:

“ ..... Het donker brak aan en werd door de bedekte lucht al spoedig zo dicht, dat men geen drie passen voor zich uit kon zien. Tegen negen uur kwam een wielrijder opgewonden en geheel buiten adem. “Waar is de majoor?” “In de pastorie, wat is er aan de hand?” “Het bataljon moet als versterking vooruit, met twee compagnieën zijn wij de rivier overgestoken, maar de vijand heeft plotseling met een overmacht een aanval gedaan en twee machinegeweren genomen. Nu kunnen wij het zonder versterking niet houden.”

Weg was hij. En wij maakten ons gereed. Een kwartier later waren wij op mars en tastten wij geluidloos door het duister. Reeds tien minuten later floten ons de kogels om de oren, sloegen tegen de hoge populieren, die langs de modderige weg stonden en kwamen enige malen ook in de colonnes terecht, zoals men merken kon uit een zachte uitroep van pijn of een onderdrukt gesteun. Tenslotte werd het gesuis en gefluit zo hevig, dat wij de berm van de weg moesten houden. Het was daar ontzettend drassig en modderig. Maar wat was er aan te doen? Wij moesten vooruit. Ons bataljon bestond alleen uit Berlijners en wat men aan onderdrukt gevloek en gemopper hoorde, klonk daar ook naar. Geen huurkoetsier kan het beter. Eindelijk waren wij er. Een stukgeschoten hoeve langs de weg stak met haar naakte uitgebrande muren spookachtig af tegen de nachtlucht en dicht achter het gebouw stroomde de IJzer voorbij, een twintig meter brede gekanaliseerde rivier, met steile gemetselde kanten. De brug hadden de Belgen natuurlijk in de lucht

laten springen en wat onze sappeurs er voor in de plaats gelegd hadden, was een aak, die dwars over de rivier lag, met loopplanken naar beide oevers. Deze geïmproviseerde weg was tengevolge van het vochtige weer en de vele smerige schoenen, die er al over gelopen hadden, zo glibberig geworden, dat men op handen en voeten moest kruipen, om niet in het water te vallen.

Aan de overzijde ontving ons een schildwacht, die onophoudelijk riep: “Naar links toe ontplooiën en kruipen, niet rechtop lopen!” De aanmaning was overbodig, want over de dijk zongen de kogels en mengden hun onheilspellend lied in het geknal van onze geweren, waarvan wij het vuur aan de mond, dicht boven de rand van de dijk zagen bliksemen. Op de knieën gleden wij naar links, kropen als indianen over de glibberige grond en keken in de nacht, om er achter te komen, wat hier eigenlijk gaande was. Wij konden echter slechts enige passen ver zien. Hoe verder wij naar links kwamen, hoe vaker troffen wij gewonden aan, die steunend om water vroegen en vol angst om hospitaalsoldaten riepen. Wij konden de arme kerels niet helpen, omdat wij zelf niets te eten en te drinken bij ons hadden. Wij kropen verder. Eindelijk hadden wij de linkervleugel bereikt en wierpen wij ons plat op de dijk, de een naast de ander. Van rechts af ging het van man tot man: “Goed oppassen, de vijand verlengt voortdurend zijn rechtervleugel en ligt hier en daar slechts vijf pas van ons af aan de andere kant van de dijk”. Scherper trachtten onze ogen het duister te doorboren. Juist vlak voor ons gingen zwarte schaduwen voorbij en van achter de glooiing bliksemde het.

“Levendig vuren, mannen, en altijd maar op de donkere gestalten, die daar voor ons rondkruipen!”

Plotseling vlamde een lichtkogel op en zette de gehele omtrek in een verblindend groen licht. “Duivel nog toe, het wemelde daar van vijanden”. Sneller knetterden de schoten uit de geweren en nu en dan bewees een schreeuw, dat niet alles ernaast was. Doch ook wij hadden zware verliezen.

“Flankvuur van links!” klonk het plotseling, en inderdaad van links af hoorden wij achter ons gesis.

“Wij moeten zo spoedig mogelijk versterking hebben aan de linkervleugel!” zo vloog een uitroep weer langs de linie. En weinige minuten later kropen troepen voorbij, die men ons gezonden had. De vijand echter haalde steeds meer naar rechts uit, kwam steeds nader en maakte zich gereed om onze stelling te bestormen. Een lange schaduw sprong als uit de grond opgeschoten, midden op de dijk en riep in het Duits: “Geef u over!” “Geef jij je over!” werd er teruggeroepen.

Twee schoten knalden en de schaduw viel in elkaar. En nu kwam het. Kleine troepen van vijanden doken in het donker onmiddellijk voor ons op en trachtten de wal te bestormen. Doch als tijgers, tot de sprong gereed, zaten onze manschappen achter de dijk, sprongen naar voor als zich een zwarte schaduw vertoonde en sloegen er met de kolf op los. Het bliksemde en knalde van rechts en links, het ging op en neer, men hoorde geschreeuw, gevloek, gehijg en gesteun door elkaar, het was een wilde en warme worsteling om iedere pas, om iedere duim grond en niemand wilde wijken. Van links werden wij zeer in het nauw gedreven en de vleugel moest teruggebogen worden, zodat hij tegen de rivier kwam. Van rechts werden er patronenpakjes in onze gelederen gegooid, die opengescheurd, verdeeld en verschoten werden. Het ging alles in razende, koortsachtige haast. Wij moesten het in ieder

geval houden, dat wisten wij, want achter ons lag de rivier en als wij teruggedrongen werden, waren wij reddeloos verloren. Met vast opeen geklemde tanden en brandende ogen lagen wij gereed om op het juiste ogenblik er uit te springen en de vijand te pakken. Toen werd er plotseling met een hoge stem en duidelijk over het water geroepen: "Hier komt een bataljon om jullie linkerflank te dekken!" Reeds bliksemde het links achter ons, reeds werden de vijandelijke gelederen, die ons omsingelden, teruggeworpen.

Dat was hulp op het juiste ogenblik. De donkere gestalten voor ons drongen naar rechts, vormden een zwarte hoop, gingen verward heen en weer. "Vuren, mannen, wat je kunt, de vijand wijkt!" en uit honderden geweren sprongen blauwe vlammetjes, knalden doodbrengende schoten, tot de schaduwen in het donker van de nacht verdwenen waren.

Een schel gefluit: Ophouden met vuren.

Een paar maal nog knalde het over het veld en toen was alles stil. De vijand was teruggeslagen. De helmen werden van het hoofd genomen en de nachtwind koelde de gloeiende hoofden. En nu kwam eindelijk de Berlijner weer aan het woord. "Justav, Mensch, ich dachte, jetzt liegste in de IJzer".

Toen had ieder van die brave kerels wat te vertellen, ieder had wat "gedacht", "gezegd", "geloofd" en "gemeend". Men hoorde hen halffluid spreken, men hoorde ook hoe zij vriendelijke, opmonterende woorden tot de gewonden spraken. Aan slaap was voor de rest van de nacht niet te denken, want de zenuwen werkten op hoge druk en wilden niet tot rust komen. Eindelijk brak een grauwe morgen aan ..."

22 november 1914

De Duitsers in Frankrijk en België.

Parijs, 21 november. De Franse officiële kennisgeving van vanmiddag drie uur behelst:

In België heeft onze artillerie bij Diksmuide een voordeel behaald op die van de vijand.

De gevechten om Diksmuide.

Uit Duinkerken werd donderdag aan de Times in verband met het onder water zetten van de streek ten zuiden van Diksmuide gemeld, dat door de inundatie het bezit van de stad voor de Duitsers feitelijk waardeloos is geworden. Toen zij, zo meldt de berichtgever van het Engelse blad, zich voor de eerste maal van de stad meester maakten, betekende dat een stap voorwaarts in de richting van Duinkerken, maar een stap waarvan zij niet het volle voordeel konden trekken voor zij hun stellingen voorwaarts hadden geschoven ten zuiden van Diksmuide. Dit trachtten zij drie dagen lang te doen, maar zwaar artillerievuur van de bondgenoten heeft het hun belet. Nu zijn de velden ten zuiden der stad onder water gezet en het is onmogelijk, dat de Duitsers aan die kant voorwaarts rukken. Bijgevolg is Diksmuide verder voor hen van geen betekenis en ze hebben dan ook het grootste gedeelte van de troepen, die het bezet hielden, op hun stellingen ten oosten der stad samengetrokken.

De nieuwe aanval der Duitsers aan de IJzer is daarom het gevolg geweest van het feit, dat zij precies gebleven zijn waar zij een week geleden waren, met het enige onderscheid, dat zij duizenden mannen verloren hebben en minder kans op succes hebben, dan zij te voren hadden. De hevige aanval op het bruggenhoofd te

Nieuwpoort heeft al evenmin succes gehad als hun poging te Diksmuide.

De aanval van de Duitsers op Nieuwpoort was alleen mogelijk door het ruwe weer, dat een einde maakte aan de beschieting door de monitors van zee uit. Hoe verwoestend het vuur van het scheepsgeschut soms was, blijkt uit het feit, dat er op de laatste dag, waarop het heeft geschoten, 1700 gesneuvelde Duitsers uit de huizen te Middelkerke verwijderd zijn, waar een aanzienlijke troepenmacht door de granaten verrast moet zijn.

Een oorlogscorrespondent van de Tijd heeft gesproken met een Duits soldaat, die bij Diksmuide had meegevochten en vertelde:

... Van het plaatsje staat niet veel meer en de bezetting is volstrekt niet rustig, daar de Engelsen nog vlak achter het stadje liggen, aan de andere zijde van de IJzer. Vorige week vrijdag hadden we in het plaatsje een paar batterijen in stelling weten te brengen, maar nauw waren wij zaterdagmorgen begonnen met vuren, of de stukken werden met de bediening door de vijandelijke artillerie vernietigd. Slechts infanterie is er nu gelegerd in een soort loopgraven, waarvoor van het puin der huizen borstweringen zijn opgeworpen.

Zouden uw kameraden zich in Diksmuide handhaven, denkt ge?

Waarschijnlijk wel, want toen de Engelsen en Belgen Diksmuide de laatste maal hadden moeten ontruimen, zijn ze door hun eigen inundatie genoodzaakt geworden tot aan de andere zijde van de IJzer terug te trekken. Toch worden we ook in Diksmuide nog bestookt door de Engelsen, die even ten zuiden van Diksmuide zich nog op de rechteroever hebben weten te handhaven.

Toen wij zondagavond vanuit onze loopgraven achter Diksmuide optrokken in noordelijke richting, waren wij versterkt door cavalerie, bij elkaar wel 2000 man sterk. Na twee uur marcheren in hevige koude en wind sloegen we weer links af, de richting van de linies in. Weldra kwamen we honderden onzer mannen tegen, die allen in de richting Leke en Kortemark vertrokken.

Ze waren doornat. De meesten waren ziek. Dagen lang hadden ze onder het guurste weer in de loopgraven gelegen onder voortdurende stortregens en een vijandelijk artillerievuur, dat niet beantwoord kon worden, daar onze kanonnen door een drassige bodem te veel naar achteren gebracht moesten worden.

Het zien van die koude rillende mannen met hun natte kleren, in de donkere nacht zal ik nooit vergeten. Door de voortdurende regens van de laatste dagen hadden onze vijanden de inundatie op dit terrein weer verder kunnen uitbreiden en door allerlei greppels en geulen was het water langzaam de loopgraven ingekomen.

Onderwijl vlogen vijandelijke bommen in de lucht, die boven onze linies uiteenspatten en een hels licht verspreidden. Het water dwong hen eindelijk de loopgraven te verlaten, waar ze zoveel dagen reeds hadden doorgebracht, maar amper hadden ze zich op weg begeven of met verbluffende juistheid vielen de granaten onder hen.

Wij moesten hun plaatsen gaan innemen. Niet echter zonder de grootste moeite, want terwijl onze kameraden hun posities verlaten hadden, was het de vijand, begunstigd door de duisternis, met een ongekennde vermetelheid gelukt in vloten over te steken en tot vlak voor onze vroegere loopgraven positie te nemen.

Deze overtocht heeft ons verrast en toen we stil in de half met water gevulde loopgraven wilden afdalen, trof ons van dichtbij een moorddadig geweervuur, dat vele van onze soldaten deed vallen en neerstorten in de waterpoelen, die eens loopgraven waren. Ofschoon we onmiddellijk het vuren op het onbekende beantwoordden, werden er zeker een 200 man van de onzen gedood, zonder dat we konden merken of de vijand ook door ons vuur leed. Plotseling hoorden we een hoorn achter ons schallen en het geklots van paardenpoten op het drassige terrein.

Het was de cavalerie, die met ons was uitgetrokken en ons te hulp kwam. De paarden huilden en snoven en de adem bliezen ze als hete stoom uit de neusgaten. In dolle vaart renden ze door de opening, die we gemaakt hadden, over de loopgraven heen, waar velen echter op de glibberige kanten verongelukten.

De woeste draf werd voortgezet tot de plaats, waar de vijanden geland moesten zijn, doch werd plots afgebroken door het ratelend getik van mitrailleurs, welk scherp ratelend geluid reeds voor zo velen de dood betekende. We hoorden nog de uitroepen van onze kameraden en zagen het geflikker der korte sabels van onze cavaleristen. Maar steeds ook knetterden de machinegeweren en het sabelgeflikker werd minder.

Slechts een zwakke uitroep van onze cavaleristen bereikte ons nog, het was een kreet om hulp. Van de zijde, waar onze kapitein stond, hoorde ik een "Voorwaarts!" en dit woord plantte zich door de mond der feldwebels langs de rijen voort. "Bajonet". Met gebogen hoofden en de bajonet vooruit, rukten we voort, alle hinderpalen trotserend, onze kameraden ter hulp.

Ik viel in een loopgraaf, waarin ik me ernstig bezeerde en slechts met moeite me uit het water redden kon. Mijn kameraden echter waren naar voren gekomen. Thans is er niemand meer over van onze hele cavalerieafdeling, maar ook geen vijand is gespaard geworden. Ze waren een tweehonderd man sterk, maar van ons zijn er veel meer gevallen. De drie mitrailleurs, die we veroverden, zijn te duur betaald ...

De correspondent van de Times in West-Vlaanderen meldt, dat de verliezen der Duitsers te leper buitengewoon zwaar blijven. Dinsdag bleek, dat een afdeling van 125 Duitsers, die gevangen genomen werd, de enige overlevenden waren van een bataljon van 1000 man, dat deelgenomen had aan een nachtelijke aanval op de Engelse loopgraven.

Een correspondent van de Times in West-Vlaanderen vertelt van het verblijf der soldaten in de loopgraven in deze koude dagen. De loopgraven vormen een beschutting tegen snijdende wind, die van zee uit over de troosteloze, lage, drassige velden tussen Nieuwpoort en Diksmuide waait. Het zou een vergissing zijn te denken, dat het leven in de loopgraven van de IJzer het maximum van ongerief betekent. Deze loopgraven zijn zo comfortabel en beschut als ze door inspanning en vernuft maar gemaakt kunnen worden. De manschappen, die de meeste tijd beneden de oppervlakte van de bodem zitten, hebben zich zo ingedamd, dat wind en regen en sneeuw hen niet bijzonder deren. Sommigen zijn zo gelukkig geweest zich van petroleumkachels meester te maken en in dat geval zijn de kamertjes met aarden wanden soms warmer en misschien benauwder dan volgens de gezondheidsleer goed is.

Ook in Duitse militaire kringen ziet men tegen de wintercampagne op. Voor de troepen zijn er genoeg warme kleren en tenten en in de

loopgraven zal het met vorst allicht beter uit te houden zijn dan bij nat weer.

23 november 1914

Maandag 23 november 1914 – ochtendeditie

De Franse legatie te 's Gravenhage deelt ons de volgende officiële kennisgeving mee:

De 20^e dezer heeft de Duitse infanterie van Nieuwpoort tot ten zuiden van Diksmuide geen aanvallen gedaan en onze artillerie heeft bij Nieuwpoort merkbaar voordeel op de vijandelijke batterijen behaald. De vijand heeft twee infanterieaanvallen ondernomen, welke zijn afgeslagen.

Berlijn, 22 november. Kennisgeving van vanochtend uit het grote hoofdkwartier: Op het westelijk oorlogsterrein is de toestand onveranderd.

Parijs, 21 november. Officiële kennisgeving van 's avonds elf uur: Er is heden niet belangrijks gebeurd.

Parijs, 22 november. De officiële kennisgeving van vanmiddag behelst dat het vandaag op het gehele front rustig is geweest.

Londen, 23 november. In verband met onjuiste geruchten, volgens welke de Duitsers eerst de stad Ieper hebben genomen en er later weer uit zijn verdreven, deelt het persbureau mee dat Ieper in handen der bondgenoten is, en dat, behalve krijgsgevangenen en misschien spionnen, geen Duitsers er in zijn geslaagd de stad binnen te komen of ze ook maar te naderen. De positie der bondgenoten is op dit punt sterker dan ooit.

Sluis, 22 november. De laatste drie dagen zijn te Brugge en Gent weer vele treinen met Duitse troepen uit het oosten aangekomen. Hieronder was ook cavalerie, afkomstig uit Brunswijk. Te Zeebrugge zijn werklieden van een werf te Kiel aangekomen, die nieuwe per trein verwachte onderzeeboten gereed zullen maken om uit te varen. De troepen die aankomen, zijn grotendeels troepen die nog niet in het vuur zijn geweest.

Parijs, 22 november. Officieel bericht van 11 uur 's avonds:

Heden heeft een hevige beschieting van leper plaats gehad, waarbij de lakenhalle en het stadhuis vernield zijn.

Berlijn, 23 november. Ambtelijke mededeling van hedenmorgen uit het grote hoofdkwartier:

De gevechten bij Nieuwpoort en bij leper duren voort.

Een klein Engels smaldeel, dat tweemaal de kust naderde, werd door ons geschut verdreven. Het vuur van de Engelse marinekanonnen bleef zonder resultaat.

Oostburg, 23 november.

Sedert zaterdag wordt weer dag en nacht kanongebulder uit zuidwestelijke richting gehoord. Gisteren was het zeer hevig.

Londen, 23 november. Uit Noord-Frankrijk werd zaterdag aan de Daily News geseind:

De sneeuw en de regen, die een week lang gevallen waren en die de gevechtsterreinen en legerkampen een voet diep en meer onder de modder hadden gezet, werden donderdag gevolgd door een snijdende kou, die nog aanhoudt. Het gehele land is bedekt met een

dunne laag bevroren sneeuw. Een harde grond doet de voetstap klinken en de zon heeft vandaag de vorst niet verjaagd, de sneeuw niet ontdooid. Aan onze mannen is de verandering welkom, vooral in de loopgraven, waar men beschut is tegen de wind en het mogelijk is warm te blijven. Al de manschappen zijn dan ook uitstekend van kleding voorzien.

Men vertelde mij gisteren, welk een noodlottige uitwerking de modder van de vorige dagen in enkele gevallen gehad had. Bij Ieper telde lord Cavan 500 lijken voor de verschansingen van de garde. Deze had zich van vuren onthouden, totdat de vijand een goed eind vooruit was gerukt, en toen de Duitsers in de taaie, klevende, bijna tot de knieën reikende massa ploeterden, begon zij eerst te schieten. Het was de wraak voor het vele, dat deze regimenten geleden hadden. Een dergelijk geval deed zich donderdagmiddag ten zuiden van Ieper voor de Engelse en Franse verschansingen voor.

Parijs, 22 november.

Een te Parijs aangekomen gewonde soldaat vertelt, dat ten oosten van Diksmuide een Duitse afdeling van 1500 man in de avond van de 18^e geheel afgesneden werd door de onderwaterzetting van het land. Bij het aanbreken van de morgen trachtten enige soldaten zwemmend te ontsnappen, doch zij werden door de troepen der bondgenoten gedood. Toen het water aanhoudend rees en de strook land, waarop de Duitsers een toevlucht hadden gezocht, steeds smaller werd, beval de bevelhebber van de Franse troepen omstreeks de middag een pontonbrug te bouwen om de overlevenden te hulp te komen. Het was echter te laat: het kleine eiland verdween in de vloed. Toen de Fransen naderbij kwamen,

dreven honderden lijken in het rond. Slechts veertig mannen werden gered.

Terneuzen. 23 november.

Een op 22 oktober te Ramskapelle gewonde, in Engeland verpleegde en daarna voor de dienst afgekeurde Belgische soldaat deelde mij bijzonderheden mee over de strijd aan de IJzer.

De bondgenoten, zegde hij, bepaalden zich daar voornamelijk tot het defensief. De aanvallen werden steeds gedaan na een mislukte aanval der Duitsers. De Belgen waren, evenals hun bondgenoten, vol vertrouwen op de overwinning.

Op 24 oktober maakten zij bij Ramskapelle meer dan 1200 gevangenen, voor een groot deel bijna nog kinderen. Ook waren er mannen van diep in de veertig onder. Er werd daar met grote verbittering gestreden en meermalen kwam het tot een handgemeen, waarbij vooral de Engelse en Engels-Indische troepen zich onderscheidden. Vol bewondering was mijn zegsman voor het gedrag van zijn landgenoten en de Fransen. Maar hij moest erkennen, dat de steeds kalme Engelse troepen hen ver overtroffen. Geen ogenblik verliezen de Engelsen hun tegenwoordigheid van geest, zegde hij.

Van het oorspronkelijke Belgische leger zijn niet meer over dan 30 à 40.000 man. Er is echter een nieuw Belgisch leger gevormd, mijn zegsman sprak zelfs van ruim 250.000 man, dat geheel ten strijde gereed, maar nog niet in het vuur geweest is. Het wordt in reserve gehouden.

Bij de reserve, waarover generaal Joffre nog beschikt, komen steeds nieuwe Engelse troepen. De Fransen gebruiken niet zulke jonge en

ook niet zulke oude soldaten als de Duitsers, werd mij nog verteld. Hun oudste mannen worden in het land zelf gebruikt voor garnizoensdienst en bewaking van de spoorwegen. Er is geen garnizoensstad in Frankrijk of er bevinden zich nog tienduizenden goed uitgeruste troepen in de kracht van hun leven.

Het vertrouwen van manschappen en officieren der geallieerden in generaal Joffre is groot. Zij voelen een vaste, weldoordachte leiding en twijfelen geen ogenblik aan de uitslag van de strijd.

Tenslotte zou de bewapening der nieuwe Belgische troepen niet te wensen overlaten. Zij moeten alle voorzien zijn van nieuwe repetitiegeweren. Koning Albert bevindt zich bijna doorlopend bij zijn troepen aan het front.

De oorlogstoestand.

Dat in België en Noord-Frankrijk een soort stilzwijgend overeengekomen wapenstilstand zou zijn ingetreden, wordt door de nadere berichten van heden niet bevestigd. Leper, zegt de officiële mededeling, is hevig gebombardeerd (door de Duitsers, veronderstellen wij), met het noodlottige gevolg dat de beroemde lakenhal en het stadhuis zijn verwoest.

Rond Veurne.

De Belgische oorlogscorrespondent van De Tijd meldde op 18 dezer uit Duinkerken:

Het wintert bar aan de IJzer. De sneeuwstormen hebben een poos aangehouden, aan weerszijden alle krijgsverrichtingen belemmerend. Nu is de straffe vorst gekomen, de moerassige grond verhardend, de weke bodem tot een bonkerige gladde massa

vervormend, die de manschappen doet bevriezen en de paarden zowel het voorttrekken der kanonnen als het uitvoeren van cavaleriebewegingen schier onmogelijk maakt.

De wintering heeft seffens een ganse verandering aangebracht en één korte wijle vergeet men de droeve werkelijkheid bij het zien van het schilderachtige winterlandschap, waaraan vooral de kleurige kledij der Fransen een bekoring bijzet. De grauwe uitdossing der Duitsers doet hen niet meer zich met de grond vereenzelvigen en de zwarte plekken in het sneeuwgebied wijzen vaak de loopgraven aan, waar vijandelijke legerafdelingen zich bevinden. Zowel door onze legers als door de Duitsers zijn allerlei middelen toegepast, om de loopgraven zo doelmatig mogelijk te maken. Waar er tijd en gelegenheid voor was, zijn door de verbondenen sommige achterwaartse loopgraven met cement voorzien, terwijl de Duitsers vóór hun loopgraven soms een kleine dijk hebben opgeworpen en daarboven een geheel houten plankier schuin stelden, om aldus de soldaten een uiterst geschikte bedekking te bieden! Met plaggen en stro waren verschillende stellingen verborgen. Maar nu de witte sneeuw is gekomen, dooide deze weg daar, waar mensen een zekere warmte verspreidden ... aldus de juiste plaats verradend aan onze artillerie.

Het geschut der verbondenen is op dit ogenblik meester van het terrein. Zijn zwaar geschut heeft de vijand, wegens de steeds uitgebreid zijnde inundatie, almaar moeten terugvoeren ... alleen zijn infanterie en pontonnierskorps konden optreden, maar niet dan ten koste van verschrikkelijke verliezen, terwijl de kanonnen der onzen heel de overzijde van de IJzer bestrijken. In het begin was ons geschut ver in de minderheid, maar sinds de laatste weken hebben de Fransen uitnemend geschut aangebracht, terwijl de nieuw aangevoerde Engelse kanonnen mede uiterst goed werken.

Zo is de achterstand ingehaald en heeft zelfs onze artillerie een voorsprong. Het is waarlijk bewonderenswaard met welk een doodsverachting en uithoudingsvermogen de vijandelijke pontonniers in de laatste dagen tevergeefs gepoogd hebben de inundatie en de IJzer zelf te overbruggen. Te midden van de kogelregen blijven zij voort werken tot de dood of de koude hun vingers doet verstijven.

Ook onze troepen hebben natuurlijk onder het onverwacht ingetreden winterweer te lijden. Onze eigen mannen zijn echter, ik meldde het reeds, goed toegerust, en alle zorg wordt genomen om hen tegen de koude te beschermen.

Ondertussen duurt de strijd verder en paart zich het kanongedonder van het Franse geschut aan dat van "Little Willy", zoals het Engelse kanon door de soldaten is genaamd.

De Fransen hebben een eigenaardige krijgslist om de vijand in dwaling te brengen over de opstelling van hun geschut. Ze bedienen zich namelijk van ontploffingsmiddelen, die zwaar geluid voortbrengen en een lichte rook doen ontstaan. Op een afstand is het net alsof een kanon wordt afgeschoten. De vijand kan nu niet aanduiden, welke plaats de werkelijke opstelling van het geschut is en welke plekken alleen dit schijn geschut herbergen. Het is een krijgslist, die de vijand thans bekend is, soms faalt, maar toch nog vaak met goed gevolg wordt aangewend.

Overal heeft het artillerieduel zwaar geteisterd steden en dorpen. Sinds ik bij het eerste treffen aan de IJzer enkele dagen te Nieuwpoort toefde en vandaar vertrok, is dit aloude rustige plaatsje, waar het gras tussen de stenen groeide, en dat in die bewuste dagen een sinds eeuwen ongekende drukte zag, geheel

uitgestorven, voor een deel platgeschoten. Troosteloos, troosteloos is de ellende en jammer is het om haar te aanschouwen. Hele huizenrijen liggen in puin, prachtige geveltjes zijn vernield, de laat middeleeuwse monumentale kerk ligt voor de helft in puin geschoten ... Nieuwpoort heeft al de ellende van de oorlog te lijden!

Ook Veurne is beschoten, maar aanvankelijk zijn de bommen daar niet ontploft. In Veurne heeft de koninklijke familie getoefd. Daar heeft op het schone aloude stadhuis op de gedenkwaardige 1e november de koning president Poincaré ontvangen, daar heeft hij het manmoedige zevende regiment, dat Lombardsijde heroverd had, hetwelk door 3 kanalen van Nieuwpoort geschieden is, geëerd en aan zijn vaandel de Leopoldsorde gehecht. Twee jonge simpele korporaals Meeus en De Buck, die met weergalozе moed zijn opgetreden, werden mede ridders in de Leopoldsorde. Ook de 11^e en 12^e regimenten voetvolk zijn om hun dapperheid reeds vroeger gedecoreerd.

Het Belgisch Staatsblad vermeldde dit feit aldus:

“Bij Koninklijk Besluit van de 27^e oktober tot beloning van schitterende daden betoond gedurende de veldtocht, vooral te Diksmuide, worden het 11^e en 12^e regiment voetvolk vereerd met het kruis van ridder in de Leopoldsorde. Hun vandelns zullen de militaire onderscheidingen dragen.”

Dezelfde eer is ook het 7^e regiment ten deel gevallen. Tien dagen en tien nachten had het 7^e regiment voorbeeldig tussen Nieuwpoort en Diksmuide gevochten. Op bevel van de koning zelf was het voorwaarts gerukt ten noorden van Nieuwpoort. Drie kanalen had het moeten overtrekken. Voor de beide eerste kanalen golden weinig moeilijkheden ... toen de dapperen de derde waterscheiding

wilden overschrijden, brak plotseling een vernietigend vijandelijk vuur los. Eén ogenblik was er van aarzeling ... de schok was vreselijk ... maar weldra hadden zij zich hersteld en voorwaarts ging het, tot aan het water ... over het water ... de vijand moest terug! De onzen waren meester van het terrein.

Het was de persoonlijke wil van de koning, dat het moedige regiment openlijk werd geëerd. Het moest aantreden vóór het stadhuis te Veurne. In een uitgestrekt vierkant stonden de manschappen opgesteld, de meesten met hun m.i. ondoelmatige hoofddeksel zonder klep en zonder nekbekleding. Enkelen droegen een soort sjako. Onder het vaandel, in het midden van het vierkant, verhief zich de krijgerfiguur van de grijze kolonel. Dan trad de vorst zelf in generaalsuniform naar voor. Alle versierselen had hij achterwege gelaten. En de woorden, die hij sprak, waren van grote simpelheid, maar te treffender. Zijn persoon elektriseert de manschappen. Het was een ontroerend moment, toen het vaandel de ridderorde voor allen droeg. De kolonel en vele anderen ontvingen het Legioen van Eer en de krijgsmedaille, als huldeblijk van de Franse regering.

Toen zijn de helden opnieuw in het vuur gegaan.

Het Franse gezantschap in Den Haag deelt omtrent de krijgsverrichtingen heden het volgende mee.

De dag van 21 dezer is kalm geweest over het gehele front, in België zowel als in de buurt van Arras.

Een tocht door Vlaanderen.

Het was reeds duister, toen we Brugge door een oude poort binnenreden. De toegang tot de stad werd bewaakt door een wacht

van matrozen, die niet eens naar onze papieren vroegen, en toch had men verteld, dat niemand Brugge binnen mocht en te Gent had men op de Kommandantur zelfs geweigerd mij een pas voor Brugge te geven.

Brugge was rustig. De stad leverde de aanblik van de andere door de Duitsers bezette Vlaamse steden. In alle straten bewogen zich militairen, zonder dat de burgers notitie van hen namen. In de cafés verstomden de drukke gesprekken der burgers zodra er soldaten binnen kwamen. De burgers zijn zeer voorzichtig geworden sedert enigen van hen gevangen genomen en zwaar bestraft zijn, omdat zij zich onvoorzichtig over de oorlog hadden uitgelaten.

Talloos zijn de publicatie van de bevelvoerende generaal, waarin aan de burgerij verschillende raadgevingen en bevelen worden gedaan. Streng zijn ook de bepalingen ten opzichte van het vreemdelingenverkeer. Elke vreemdeling moet zich binnen drie uur na aankomst in de stad persoonlijk komen melden en uur van aankomst, van vertrek en reden van verblijf opgeven.

Te negen uur moeten alle cafés gesloten zijn, behalve dan de cafés waar Duitse officieren zijn ondergebracht, en na dat uur mag niemand zich meer zonder speciale vergunning op straat bevinden. Patrouilles militairen, steeds vergezeld door een politieagent, doorkruisen dan de stad, maar aangezien de agent een lantaarn bij zich draagt, ziet men de patrouilles reeds van ver aankomen en kan men ze gemakkelijk vermijden.

Zoals ik reeds seinde, bevinden zich te Brugge vrijwel uitsluitend marinetroepen. Deze zijn geformeerd in divisieverband en beschikken over alle hulpmiddelen, die ook de legerkorpsen

hebben. O.a. zijn er ook marine telefoonstations, die meegevoerd worden op automobielen.

Nu de marinetroepen te land worden gebezigd, ziet men ook vaak bereden zeeofficieren. Men kent de anekdote van Michiel Adriaanszoon de Ruyter, die geen paard kon rijden. Toen hij door enige officieren van het leger was uitgenodigd een rit te paard mee te maken en hij aan die uitnodiging gevolg gaf, was hij spoedig zandruijer.

Welnu, in dit opzicht zijn de Duitse zeeofficieren de meerderen van onze grootste zeeheld.

De stad Brugge moet elke dag proviand leveren voor 4000 man troepen, en dit is, waar er gebrek aan levensmiddelen dreigt, een zeer zware verplichting.

De grote openbare gebouwen zijn alle door de Duitsers in beslag genomen en schone zalen zijn ingericht tot stallen. Ook de hallen zijn door de Duitsers betrokken en waarschijnlijk door onvoorzichtigheid is kort geleden in een der met stro belegde ruimten van de rechtervleugel brand uitgebroken. Gelukkig kon het vuur in het wonderschone gebouw spoedig worden bedwongen en is de schade gering.

Aanvankelijk hadden de Duitsers op de prachtige hallentoren een mitrailleuse opgesteld, doch deze is weer verwijderd. Wel wordt de toren thans nog gebruikt als observatieplaats.

De laatste weken heeft geen vliegmaschine der verbondenen meer bommen geworpen. De schade, aangericht door de vroeger geworpen bommen, is gering. Burgers zijn door die bommen niet

gedood of gekwetst. Wel verloren er twee Duitse soldaten het leven bij.

Veel gewonden zijn ook te Brugge aangekomen. Ontzettend droef echter is het, zo'n groep van enige honderden licht gewonde, maar dodelijk vermoeide soldaten te zien binnen marcheren, die zingen, zingen, steeds door in langzaam tempo hun Duitse liederen, waarvan zij de zinnen kort afbijten.

Luguber klinkt die zang in de oude stad en zwijgend zien de burgers naar de ellendestoet.

24 november 1914

Parijs, 23 november. Officiële kennisgeving van vanmiddag drie uur:

Gisteren heeft de vijand een hevig kanonvuur op Ieper, Soissons en Reims gericht.

Te Ieper zijn de klokkentoren van de kathedraal en de marktgebouwen vernield. Tal van huizen zijn in brand geraakt.

Oostburg, 23 november. Vanmiddag werden de bewoners van Zeeuws-Vlaanderen opgeschrikt door hevig kanongebulder, dat alles op zijn grondvesten deed trillen. Te Cadzand kon men door de nevel de vuurstralen der kanonschoten zien van oorlogsschepen, welke bezig waren Zeebrugge en de kust te beschieten. Voor zover ik door het nevelachtige weer kon zien, stond bezuiden de haven een groot gebouw in brand. Het kustgeschut, dat nog een poos het geschut der schepen beantwoordde, verstomde snel. Of het scheepsgeschut veel schade heeft aangericht, was wegens het invallen der duisternis niet te zien.

Berlijn, 23 november. Ambtelijke mededeling van hedenmorgen uit het grote hoofdkwartier:

De gevechten bij Nieuwpoort en bij Ieper duren voort.

Een klein Engels smaldeel, dat tweemaal de kust naderde, is door ons geschut verdreven. Het vuur van de Engelse marinekanonnen bleef zonder resultaat.

Een tocht door Vlaanderen.

Van een oorlogscorrespondent:

Toen ik 's morgens te Brugge in mijn hotelkamer ontwaakte, was het ochtendlicht dreigend grauw. Het was de winter, die kwam veel te vroeg door het geplaagde land; de winter, die zich aankondigde eerst met enkele dwarrelende vlokken, dan, met een dichte, gestage sneeuwval, die binnen korte tijd de daken dekte met een dikke vacht, doch in de drukste straten smolt tot een kille, breiachtige massa.

De winter was gekomen in het land, waar bijna geen voedsel meer is, waar gebrek is aan brandstof, veel huizen verwoest zijn en honderdduizenden mensen dag en nacht in het open veld tegenover elkaar staan in een wanhopige, hardnekkige strijd.

Merkwaardig is het verschil in stemming onder de Duitse militairen, al naarmate hun ervaringen tot nu toe in de oorlog waren. Ik sprak een Feldwebel-Leutnant, die gedurende de oorlog was toegevoegd geweest aan een Etappenkommandant. Hij zou nu vervangen worden door een ander, die weken aan het front geweest was en zelf zou hij worden ingedeeld bij een nieuw regiment, waarvan de manschappen reeds in het vuur waren geweest, dat wil zeggen, bij

een regiment, gevormd uit de geringe overschotten van andere regimenten.

Deze Feldwebel-Leutnant had persoonlijk nog maar zeer weinig ondervonden van de ontzettende ellende van de oorlog. Hij had gehoord van geestdriftige strijd, van stormaanvallen onder hoerageroep, van overwinningsverwachting; hij had gelezen in de Duitse bladen, vooral in de soldatenkrant "Parole", van de moed der zijnen en de moedeloosheid der tegenstanders. Maar hij had nog niet deelgenomen aan de hardnekkige, bloedige gevechten.

Hij sprak met een vertrouwen, dat niet vrij was van blague, over hetgeen hem nu te wachten stond. Voor hem was het volkomen zeker, dat de Duitse wapens de overwinning zouden bevechten. Duitsland had nu reeds twaalf miljoen man in het veld, en nog twaalf miljoen zouden tegen de vijand in het vuur worden gebracht, als het nodig was. Maar het zou niet nodig zijn, meende hij.

Een landstormman, die van het front kwam bij leper, een man van in de veertig jaar, aan de linkerarm gewond door een geweerkogel, was minder optimistisch. Hij had nu enige dagen rust, maar hoopte, dat men hem de volgende dag naar een van de plaatsen ver van het gevechtveld zou zenden.

Ook hij vertelde van de oorlog, maar het klonk zo heel anders. Wij spraken Duits en hij vroeg niet eens naar mijn nationaliteit. Of ik een Belg, een Fransman, een Nederlander, een Noor of een Rus was, het liet hem onverschillig. Hij sprak met mij als mens tot mens. Het was hem een behoefte zijn gemoed eens te luchten. Hij vertelde dagenlang in de vuurlinie te zijn geweest en onafgebroken overdag en meestal ook 's nachts te hebben gevochten. Zijn woorden en gebaren spraken van ontberingen en van de verschrikkingen en de

ellende van de oorlog. Groter contrasten dan deze overspannen gewonde en de welgemoede Feldwebel-Leutnant kan men zich moeilijk indenken.

Vrijwel elke dag is er op de Grote Markt te Brugge militair concert, en ook hier negeren de burgers deze concerten absoluut. De enige toehoorders zijn militairen, merendeels marine-infanteristen en matrozen. Zelfs de matrozen schijnen thans in het veldgrijs te worden gestoken. Ik zag reeds matrozen in die kleur, zelfs de mutsen waren grijs.

's Avonds te zeven uur wordt er op de Grote Markt een koraal uitgevoerd door een militair muziekkorps.

Toen ik dit bijwoonde, maakte het op de besneeuwde Markt een droefgeestige indruk.

Weinig mensen bevonden zich op het grote, mooie plein met zijn heerlijke gebouwen, toen de eerste tonen weerklonken. Maar spoedig gingen de deuren der cafés open. Duitse soldaten kwamen naar buiten en met ontbloot hoofd, in eerbiedige houding hoorden zij toe.

De burgers bleven echter ook nu ver.

Te Brugge behoren niet-Duitse vreemdelingen thans tot de grote zeldzaamheden, en als men er een introductie heeft, wordt men er door de Belgen allerhartelijkst ontvangen. Het eerste, waar men naar vraagt, is naar nieuws.

Al weken is de stad zonder nieuws, behalve dan de officiële mededelingen der Duitsers, die door de bevolking niet worden

geloofd, hoewel ze toch, voor zover ik kan nagaan, de waarheid getrouw, zij het dan ook beknopt zijn.

Ook in deze van nieuws gespeende stad doen de zonderlingste geruchten de ronde. Hoe ze ontstaan is eenvoudig niet na te speuren. Maar hoe vreemd ze ook mogen zijn, bij velen vinden ze steeds geloof. Meestal is bij deze geruchten de wens de vader der gedachte en aangenaam is het niet als pas aangekomen vreemdeling het hoopvol vertrouwen van velen te moeten vernietigen.

Van Brugge verder te komen naar het westen of zuidwesten is uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk.

Het is aan de mensen uit de streek westelijk van Brugge absoluut verboden ergens anders heen te gaan en zoals mij gezegd werd, zou het doordringen tot dat gebied uiterst moeilijk zijn. Mocht ik echter slagen, dan zou ik niet kunnen terugkeren.

Vooraf in de omstreken van Zeebrugge doen de Duitsers zeer geheimzinnig.

Zeebrugge is een haven van niet veel betekenis, maar toch is de vaargeul er ruim diep genoeg om er een operatiebasis voor een onderzeevloot van te maken en inderdaad hebben de Duitsers er ten minste zes onderzeeboten, die per trein zijn aangevoerd. Zoals men zich herinneren zal, hebben de Russen gedurende de oorlog met Japan ook onderzeeboten vervoerd per trein naar de Oost Aziatische wateren.

De Duitsers namen te Zeebrugge maatregelen om nieuwe troepen onder te brengen en zelf verspreidden zij het gerucht, dat nieuwe legermassa's werden verwacht.

Oostenrijkse troepen ziet men in België nu niet meer. Voor een groot deel zijn deze, tenminste de infanterie, reeds ruim een week geleden in oostelijke richten teruggezonden.

In noordwestelijk België bevindt zich veel zware artillerie.

De plotseling ingetreden winter heeft de omstandigheden, waaronder gestreden wordt, aanzienlijk gewijzigd en kan nog grotere wijzigingen brengen, waardoor een spoedige verandering op het gevechtveld niet onwaarschijnlijk is.

De loopgraven.

Een onzer correspondenten schrijft: Over de loopgraven, waarin zicht thans de soldaten in Vlaanderen zich bevinden, is zeer verschillend geschreven. De ene correspondent sprak van de enorme ellende, welke in die loopgraven geleden wordt, een ander gewaagde van een zeker comfort dat er heersen zou. En ... beiden hebben gelijk, maar ze schreven over verschillende loopgraven.

Langs geheel het front in Vlaanderen zijn er aan Duitse zijde ten minste twee rijen aarden versterkingen. De eerste is die van de troepen, die werkelijk in het vuur zijn; de tweede is de schuilplaats der aflossingstroepen. Iedere avond, als de duisternis gevallen is, worden de troepen in de voorste loopgraven vervangen door de aflossing en gaan zij zelf naar de tweede rij loopgraven, waar inderdaad een zeker comfort heerst. Deze loopgraven zijn voor een deel van binnen bekleed met matten en dekens. Ze zijn geheel overdekt en gesloten naar de zijde van de vijand. De troepen bevinden er zich betrekkelijk veilig, gedekt als ze zijn voor het vuur der vijandelijke infanterie en mitrailleurs. Goed verborgen als deze loopgraven zijn, worden ze door de vijandelijke artillerie niet

beschoten en het is meestal slechts een heel enkel verdoemd projectiel, dat er inslaat.

De soldaten praten en zingen er; sommigen, die in het bezit zijn van een petroleumtoestel, bereiden er soms een extramaal en menig kaartje wordt er gelegd. De mannen hebben er van regen en sneeuw geen last.

Heel anders echter is het in de loopgraven der eerste linie, die, al naar de plaatselijke omstandigheden en de terreingesteldheid, 800 tot 1000 m meer naar voren liggen. Deze loopgraven staan soms dag en nacht onder vuur. Ze zijn natuurlijk aan de zijde van de vijand niet gesloten, en vooral de Duitsers, wier front in Vlaanderen naar het zuiden en zuidwesten ligt, hebben van de regen en sneeuw enorm te lijden gehad. Van een voldoende dakbedekking is op de meeste plaatsen geen sprake. De mannen betrachten nacht en dag de grootste waakzaamheid, want steeds moet men voorbereid zijn op een verrassend optreden van de vijand.

Zoals boven reeds gezegd, worden de troepen in de eerste loopgraven elke 24 uur afgelost door de troepen, die in de tweede rij loopgraven liggen. Maar niet steeds is dat mogelijk.

De ontwikkeling van de strijd maakt het soms plotseling nodig die troepen der tweede linie elders in het vuur te brengen ter afwering van een krachtig offensief der tegenstanders en dan heeft de aflossing niet plaats en moeten de mannen in de voorste loopgraven daar dagen blijven, vaak met onvoldoende voedsel en bijna zonder slaap.

Ik sprak een soldaat, die zeven dagen achtereen in de voorste loopgraven had vertoefd en, met vele anderen, er ziek was geworden.

Van voedselvoorziening is in de eerste linie overdag natuurlijk geen sprake. Die troepen, die daar 's avonds de loopgraven betrekken, nemen voor 24 uur voedsel mee. Bovendien bevindt er zich steeds, om op alle gebeurlijkheden voorbereid te zijn, een voorraad reserveproviand.

Het vervoer van de gewonden en doden uit de eerste loopgraven geschiedt 's avonds en 's nachts.

Soms gebeurt het, dat op enkele gedeelten van het front gedurende enkele dagen geen schot wordt gelost en een Duits officier vertelde, dat dan inderdaad de verhouding tussen de beide partijen buitengewoon eigenaardig is.

Oostburg, 24 november. Vluchtelingen vertelden, dat het gisteren te Zeebrugge aan de haven in brand geschoten gebouw een Duitse fabriek is. Van verder aangerichte schade wisten zij niets mede te delen.

Ook hedenmorgen wordt er terug geschoten, thans, naar het lijkt, verderop, in de richting van Blankenberge-Oostende.

Gisterenmorgen was aan de ingezetenen te Blankenberge bekend gemaakt, dat zij moesten vluchten, daar men scheen te weten, dat deze kuststrook gebombardeerd zou worden. Van een drietal Hollanders, die dan ook gingen vluchten, werd er maar één doorgelaten; de twee anderen werden aangehouden.

25 november 1914

Berlijn, 24 november. Kennisgeving van vanochtend uit het grote hoofdkwartier: Gisteren zijn opnieuw Engelse oorlogsschepen bij de kust van Vlaanderen verschenen en hebben zijn Lombardsijde en

Zeebrugge beschoten. Onze troepen hebben slechts onbeduidend nadeel geleden, van de Belgische inwoners zijn echter een aantal gedood en gewond.

De Belgische kust beschoten. Zeebrugge in brand.

Een oorlogscorrespondent van de Tijd seint over de beschieting van de Belgische kust, waarvan in ons vorig ochtendblad gewag is gemaakt, nog:

Reeds maandagmorgen waren meer zuidwaarts de door de Duitsers versterkte Belgische kustplaatsen en vooral de Duitse artillerie in de duinen herhaaldelijk het doel van een Engels-Franse vloot. Nauwelijks was de dag aan de lucht, of Engelse vliegers verkenden de kuststroken, waar de Duitse kanonnen buitengewoon behendig zijn verborgen en deels in de hellingen der duinen met de mond naar de zeekant zijn ingegraven. Nadat zij waren teruggekeerd naar de linies der bondgenoten, ondernamen dezen aanvallen op de Duitse infanterie bij Nieuwpoort in samenwerking met een Frans-Engels smaldeel, dat voortdurend vurend de kust naderde en klaarblijkelijk voordeel had van mededelingen aan wal, welke per draadloze telegrafie werden verstrekt. De Duitsers onderhielden een onafgebroken kanonvuur op de aanrukkende troepen der bondgenoten en het smaldeel dat uit drie kleine kruisers en talrijke torpedoboten en torpedojagers bestond. Reeds vroeg in de voormiddag verscheen een tweede kleine vloot, die de streek tussen Oostende en Wenduine onder vuur nam. Noch hier, noch bij Nieuwpoort slaagde één der partijen er in, beslissende voordelen te behalen. Twee batterijen der Duitsers bij Westende werden tot zwijgen gebracht, maar het daar opererende Frans-Engelse smaldeel moest afdeinzen, wegens het niet zelden juiste en steeds

verwoede schieten der Duitsers, waardoor een torpedojager ernstig werd beschadigd.

Het tweede smaldeel richtte zich daarop naar Zeebrugge met het kennelijk doel aldaar de haven voor onderzeeërs, sedert kort door de Duitsers ingericht, te vernielen. Nog vóór de avond viel werden hier de cokesloodsen en elektriciteitswerken in brand geschoten, evenals het Palacehotel. Door het vreselijk bombardement is ook de kerktoeren van Heist ernstig beschadigd, en volgens geruchten zou hetzelfde geschied zijn met de sluizen van Zeebrugge. De aanlegplaatsen aldaar hebben verschrikkelijk onder het vuur geleden en talrijke havenwerken zijn vernield. Het Duitse kustgeschut moest verstommen, toen onderzeeërs een uitval waagden tegen het alhier opererende Engelse smaldeel, dat met de Duitse duikboten nog een weinig schermutselde, maar zich langzaam terugtrok, begunstigd door de nevel en de duisternis. Enige gedeelten van Zeebrugge staan in brand. De bevolking vlucht naar alle richtingen. Burgerhuizen en villa's zijn verwoest.

Voor Diksmuide.

Aan een veldpostbrief in de Norddeutsche Allgemeine Zeitung is het volgende ontleend:

Wij groeven ons in en sliepen een paar uur. Dagen lang reeds, dag en nacht, hadden wij bij stromende regen in natte loopgraven gelegen en van koude gerild in plaats van geslapen. Deze nacht ging het ons niet beter. Wij waren bij het voortrukken in de duisternis dikwijls tot de heup in het water terechtgekomen.

Om drie uur 's nachts kwam het bevel tot de aanval. In dichte gelederen schoof de enorme linie voort naar een spoorwegdijk, waarachter op een kilometer afstand het dorp lag. Heel stil ging het

over de kale vlakte, door de drassige greppels, naar de dijk, die 500 meter voor ons als een zwarte schaduw zichtbaar was. Nog 300 meter vooruit. Een brede waterloop hield ons tegen en het duurde tien minuten voor het front aan de andere kant hersteld was. Nog 200 meter. Plotseling begon het bij de tegenpartij te weerlichten. Het knetterde en floot, siste en spatte. Duizend flitsende vlammetjes zagen wij boven op de dijk. Machinegeweren ratelden. Er was geen voorwaarts komen aan ... "Gaan liggen!" Plat lagen we op het open veld. De spaden kwamen voor de dag. We groeven op leven en dood. Ik had geen spade en groef met mijn handen. Duim voor duim trok ik de taaie graszoden uit. Mijn linkerbuurman zonk dood in elkaar. Ik nam zijn spade. Een slag. Mijn helm werd bijna van de riem getrokken. Een kogel was door de punt gegaan. Ik groef nog sneller, want het begon te schemeren. Een kogel sloeg door mijn ransel. Eindelijk meende ik, diep genoeg te zijn. Nogmaals werd mijn ransel getroffen.

De spoorwegdijk spuwde vuur. "Hemel, ze zitten ook op de daken!" Dan nog maar dieper graven. Zo lagen wij van zes uur 's morgens te wachten op onze artillerie. Eindelijk, om twaalf uur, zagen wij de eerste granaten in het dorp inslaan. Tegen vier uur was het dorp een puinhoop, de kerktoren een ruïne. Maar de dijk spuwde nog steeds zijn hagel van lood. Wee, wie het hoofd oplichtte. Plotseling werd de aarde naast mij uit elkaar gescheurd. Een krakende slag. Mijn ransel die ik naast mij had gelegd, vloog in duizend stukken door de lucht en mijn rechtervoet kreeg een slag, alsof iemand er met een ijzeren stang op geslagen had.

Ik rook brandlucht. Toen ik mij omkeerde, zag ik een rokend stuk van mijn ransel naast mij liggen. Als een egel rolde ik mij in elkaar in mijn kuil. In mijn voet had ik geen gevoel meer. Ik voelde alleen bloed door mijn broekspijp lopen. Rechts en links was een gat in

mijn schoen, waaruit bloed druppelde. Ik keek om. Rechts van mij lagen vijf man dood. Volkomen verbijzeld. Waar de ransel gelegen had, was een ontzaglijk gat.

Tegen donker begon de pijn. Ik rolde als een ton terug en viel in een kleine kuil, waar ik weer op adem kon komen. De kogels floten nog steeds over mij heen. Verder rollend, kwam ik aan de waterloop van 's morgens. Ik stak het linkerbeen in het water en raakte er tot mijn heup in. Voorzichtig trok ik het rechterbeen achterna en liet mij voorover vallen. Met behulp van mijn armen wist ik de tegenovergestelde oever te bereiken en er weer uit te komen. Ik rolde maar weer verder. De volgende greppel was drassig. Toen ik er doorheen gekropen was, stonk ik naar modder. De volgende was droog. Daarin bleef ik liggen. Nog steeds zongen de projectielen hun onwelluidend lied. Ik sneed mijn schoenen open, trok de kousen uit en verbond mij met een pakje verbandwatten.

Eindelijk hoorde ik stemmen. Op mijn geroep kwamen drie mensen van een ander regiment aangekropen. Eén gespte mijn tentbaan los en zo droegen de dappere kerels mij, zonder te letten op de ontelbare kogels die om hen heen vlogen, naar een stukgeschoten stal en legden mij op stro. Ik had geen droge draad meer aan het lijf. Mijn voet deed hevige pijn en ik kon niet slapen. Rillend van de koude bracht ik de nacht door met het bevechten van enige padden, die steeds weer een poging deden in mijn gezicht te springen. Om vijf uur kwam goddank een troep voorbij, die in reserve gelegen had. Twee manschappen droegen mij op hun geweren een eind achterwaarts, maar moesten mij dan weer in een greppel laten liggen, want het gevecht was weer begonnen. Door de greppel sleepte ik mij voort tot aan de weg. Twee uur later kwamen er een paar hospitaalsoldaten voorbij met een baar. Deze brachten mij naar de verbandplaats en van daar weer verder in een

ezelskarretje naar het hoofdbivak. Daar trof ik onze officier van gezondheid, die in vreedetijd specialist voor kinderziekten in Berlijn is. Hij gaf mij direct rode wijn en liet mij eten. In 36 uur had ik niets gehad. Nu lig ik hier in Biebrich reeds sedert acht dagen in bed, heb echter geen pijn, ofschoon het gewricht verbrijzeld is ...

Kristiania, 21 november.

Dr. Bjarne Eide, een in Parijs gevestigd Noors publicist en bellettrist, schrijft van daar een brief aan Aftenposten, waarin hij een onderhoud mededeelt, dat hij met een paar Belgische soldaten, twee broers, heeft gehad, die met verlof van het front waren gekomen, nadat zij de gehele veldtocht van Luik tot de slag van leper hadden meegemaakt. Zij waren zowat door heel België getrokken, van het oosten naar het westen: Luik, Hoei, Waver, Leuven, Brussel, Mechelen, Antwerpen, Dendermonde, Aalst, Gent, Tielt, leper, van waar zij naar Duinkerken waren gezonden.

Het waren ontwikkelde jongelui, die in staat waren zich te uiten. Beiden hadden, zegt dr. Eide, iets bovennatuurlijks over zich. Het waren organismen in een spanning, die de grens overschreden had van wat hun krachten konden dragen. Men kreeg in hun bijzijn een gevoel van iets onwezenlijks; alsof het alleen maar een begoocheling was, gelijk beiden daar zaten als mensen, die er uitzagen als wijzelf, maar een begoocheling, die elk ogenblik dreigde te zullen breken en neerstorten, en wat de dood moest zijn, of een toestand die daarop leek.

De oudste van hen zegde dan ook: "Ik vat niet goed, hoe ik leef. Ik gevoel dat al de krachten waarover mijn lichaam beschikt, al reeds lang verbruikt zijn. Ik leef alleen op mijn zenuwen. Neen, zelfs dat niet eens meer. Maar alles wat ik doorleefd heb, al de geluiden, dat

fluiten van geweerkogels, dat gieren van zware granaten, die geweldige knallen van ontploffingen, al de intense gemoedsindrukken, die ik gekregen heb, zij liggen en werken in mijn hersens, zij hebben de plaats vervangen van de fysiologische krachten, en bewerken dat de machine nog altijd loopt, dat ik hier zit en leef zonder eigenlijk te voelen, dat ik het zelf ben die leeft en met een gevoel dat het plotseling kan ophouden, verdwijnen ...”

Ik had eigenlijk gedacht, zo gaat dr. Bjarne Eide voort, te kunnen vertellen van wat hij had gezegd, d.w.z. een verhaal te doen hoe de veldtocht in België zich aan een soldaat voordoet, die hem van het begin tot het einde heeft meegemaakt. Maar nu ik dit beproef, kom ik tot de ontdekking, dat dit gewoon onmogelijk zou zijn, want dat hij mij eigenlijk daarover niets verteld heeft. Dat kon hij nu nog niet. Misschien dat hij daartoe over een tijdje in staat is, wanneer hij heeft kunnen uitrusten, wanneer in een korte vergetelheid de verwarring der beelden verdwijnt, en zij daaruit weer geordend en rustig kunnen opduiken, geleid door een brein, dat de heerschappij over zichzelf heeft herwonnen.

Hij trachtte verscheidene malen samenhangend te vertellen. Maar het was onophoudelijk alsof een kanonschot, een ontploffing, een vreselijk schouwspel, of een grapje dat hem te binnen schoot hem uit de samenhang losrukte en nieuwe beelden in hem opriep. En voortdurend bootste hij krijgsgeluiden na: het zware gedreun van de rijdende uhlanen op de vlakke Vlaamse landwegen, het knetteren van geweesalvo's, het onverdraaglijke, ontzenuwende ta-ta-ta-ta van de machinegeweren, de schoten der kanonnen, het fluiten en gieren van kogels en granaten, het lawaai teweeggebracht door ontploffingen. Het was alsof men keek in een helse brouwketel, op de bodem waarvan heel België lag en waar al

de vrees die de menselijke fantasie kan uitdenken, spookte en raasde, al maar door, zonder ophouden.

Toch tracht dr. Eide enige van zijn vragen en de antwoorden weer te vinden.

“Waar krijgen jullie toch die moed vandaan?”

“Moed! Wij zijn niet moediger dan een ander. De eerste dagen bij Luik, toen voelden wij toch iets dat op vrees geleek. Maar na een paar dagen was dat vergeten.”

“En toen kwam de moed?”

“Nee, er kwam niets voor in de plaats. Of liever gezegd, een zeer natuurlijk gevoel, dat wat wij deden onze taak was. Alsof wij vroeger nooit iets anders gedaan hadden. Precies hetzelfde als wanneer gij dokters U rustig beweegt te midden van pestzieken, cholera-patiënten, enz., niettegenstaande gij weet, dat gij ziek kunt worden en sterven en dat een zeker procent van U ook sterft. Dat hoort bij het handwerk. Men denkt daaraan niet.”

Ik gaf toe, zegt dr. Eide, dat het aldus met de beroepsmoed gesteld is, gelijk ik die ken, maar ik bracht daartegen in, dat in de oorlog de kansen voor de dood toch heel wat zekerder zijn, en men deze meer nabij is.

“Maar men gelooft niet, dat men zal sterven! Men weet, dat er een massa gewond worden en sterven. Maar dat zijn de anderen. En ik geloof, dat men in de grond een beetje verrast is, wanneer het onszelf overkomt. Bijna al mijn vrienden en mijn studiemakkers zijn gesneuveld. Voor een deel aan mijn zijde. Dit was alsof het zo moest. Het was alsof het mij niet aanging. Niettegenstaande ik met

mijn verstand even goed kon begrijpen, dat het mij had kunnen overkomen. Het is natuurlijk voor mij dikwijls op het nippertje geweest. In een loopgraaf verzoekt een kameraad om met mij van plaats te verwisselen. Hij zag een uhlaan, die hij zelf wilde pikken. Nauwelijks had hij mijn plaats ingenomen, of hij viel, door een kogel getroffen, dood om. Een andere keer werden wij met granaten overstelpt. De Duitsers schieten slecht. De granaten ontploffen op een hoogte van 20 tot 30 meter in de lucht, en het is een louter toeval, wanneer men door de scherven getroffen wordt. Maar waar ik nu van vertel was in een bos, en dan is het gevaarlijk. Takken, zo dik als een arm, worden afgerukt, tegen de grond geslagen en doden eenieder, die er door getroffen wordt. Dan moet men zich niet alleen als anders plat op de grond leggen, maar men moet zich in de verdorde bladen neergraven, liefst een beetje in de grond zelf, en zich dan bedekken met takken en met alles wat men bij de hand heeft. Vlak naast mij had ik een van mijn beste vrienden. Hij legde zich niet neer, maar mikte op een Pruis. "Couche toi, cochon!" riep ik. Hij legde zich nog niet neer. Opnieuw riep is. Hij deed niet wat ik zegde, maar mikte. Juist zou ik hem voor de 3e maal waarschuwen, toen hij dood naast mij neerviel.

Maar voor één ding is er toch moed nodig, zegde ik, een wilde, bovennatuurlijke moed, wat wij gewoonweg niet begrijpen. Ik bedoel de bajonetaanval. Zo in gesloten gelederen en met gevelde bajonet de kanonmuilen tegemoet lopen, terwijl die vuur en staal voor zich uitspuwen, en recht op de machinegeweren aan, die onophoudelijk knetteren, terwijl de kameraden naast je neervallen, terwijl jezelf maar altijd voortgaat. En dan, wanneer je eindelijk met de vijand handgemeen wordt en gebruik maakt van de bajonet!"

"Ik kan niet anders zeggen, als dat men dit als vanzelf doet. En is men gekomen daar waar men zijn moet, zo stoot men zijn bajonet

in de eerste borst de beste, trekt haar eruit en stoot haar weer in een ander. Het gebeurt, dat zij zo vast zit, dat men zijn voet ertegen moet zetten, om haar los te krijgen. Men denkt er niet bij, men doet alleen maar. Ja, aan één ding denkt men toch: Steek of anders word je zelf gestoken! Maak dood, of anders word je zelf doodgemaakt.

“Weet U, hoe men een bajonetaanval voorbereidt?” ging hij voort.

“Kijk, hier liggen wij in de loopgraven. De Duitsers daar. Men geeft elkaar salvo op salvo ... (daarop ging hij opeens tot iets anders over). De Duitsers kunnen geen salvo's schieten. Het commando is niet precies, en het salvo is onregelmatig. Dat kan minuten duren. Maar bij ons: één signaal (elk commando gaat op een fluitje), tweede signaal, derde signaal, rrrring! Alle geweren geven één knal. En dan mikken de Duitsers zo slecht (hij vergat nog steeds, waarover hij eerst begonnen was te spreken). Van honderd schoten treft er misschien één. Zij houden hun geweerkolven onder de schouder, want de patroonhuls, die automatisch wordt uitgeworpen, slaat hen in het gezicht, wanneer zij op gewone wijze aanleggen. Men kan dit verhelpen, zodat de huls naar de andere zijde wordt geworpen. Maar dat kan men gelukkig in deze oorlog niet doen. Wij moeten daarentegen een bepaalde greep uitvoeren om de huls te verwijderen. Daarom geven wij ons de tijd om te mikken, en van de vijf schoten treft er één”.

“Maar U vergat te vertellen, hoe men zich voor een bajonetaanval voorbereidt.”

“Ja! Wanneer wij een tijdje salvo's hebben geschoten, besluiten wij een bajonetaanval te doen. Het bevel wordt in de loopgraven van man tot man gefluisterd. In plaats van een heel salvo, worden nu slechts een honderdtal schoten gelost. De Duitsers menen nu, dat

er een massa gekwetst zijn en zenden van vreugde een geweldig salvo over ons heen. Na enige minuten antwoorden wij met een twintigtal schoten. Dan denken de Duitsers: zo, zo, er zijn er nog zowat twintig over, en dan zenden zij een nieuw salvo. Na 3 tot 5 minuten antwoorden wij met een stuk of vijf schoten, en wij krijgen weer een geweldig salvo over ons heen. Dan, nadat wij weer een minuut of vijf gewacht hebben, vuren wij zo een enkel schot. Nu denken de Duitsers: er is er nog één over gebleven, en die krijgt weer de volle laag. Dan antwoorden wij niet meer. Er heerst volslagen stilte in de loopgraven. Weer een paar salvo's van hun kant, die niet beantwoord worden. Dan rukken zij nader, eerst voorzichtig, dan driester, onderwijl zetten wij de bajonet op het geweer. Zijn zij dicht bij ons gekomen, dan geven wij hun de laag, springen uit de loopgraven en storten ons op hen, onder dekking van de verwarring, die door dat plotseling vernieuwde vuren ontstaat.”

“Wat zijn wel de verschrikkelijkste tonelen, die U zich van de oorlog herinnert?”

“O, dat is voor mij alles hetzelfde. Het was voor mij alles heel natuurlijk geworden. Ja, het ergste is wel wanneer je ziet hoe hele lichaamsdelen van je kameraad naast je worden weggerukt. Of, zoals ik gezien heb, toen een granaat op manshoogte ontplofte vlak voor een voort marcherend gelid. Dan kan men verscheidene mannen op een rij zien voormarcheren met het geweer in aanslag maar zonder hoofd, alleen een dikke bloedstraal. Zij kunnen soms 4 tot 5 passen doen voor zij vallen. Of anders een cavalerieaanval met de sabel op de infanterie. Ik kan het gezicht niet vergeten van die mensen met halfafgehakte gezichten, die huilen en schreeuwen.”

Dr. Eide weet nog meer te vertellen; maar ik zal mij tot dit beperken, alleen vermeld ik nog wat hij er op het einde aan toevoegt:

“De objectieve waarheid van de gruwelen, waarvan hij bv. vertelde, kan ik niet nagaan. Maar alles wat hij zegde gaf de indruk van waar te zijn, alsof alles voortkwam uit hersenen, die vol indrukken waren en die nog geen tijd of vermogen hadden gehad om bewerkt te worden of veranderingen te hebben ondergaan.”

Oostburg, 25 november. Omtrent de beschieting van de haven van Zeebrugge door de Engelse vloot vernam ik hedenmorgen van één der vluchtelingen, dat de beschieting een ontzettende indruk op de inwoners maakte. Alles vluchtte in de richting Knokke en landwaarts in. Velen zochten een schuilplaats in hun kelders.

Eén der eerste granaten moet ontploft zijn onder de Duitse soldaten, welke bij de onderzeeërs aan het werk waren. Er vielen 17 doden en velen werden gewond, vertelde men mij.

Het verleden jaar nieuwgebouwde Palace Hôtel werd geheel vernield, het loodsengebouw en de brikettenfabriek deelden dat lot. Verder werden getroffen 17 burgerwoningen, 2 hotels, een molen en een kerk, door welker ramen een granaatscherf vloog. Een gerucht, dat ook te Heist schade was berokkend, werd tegengesproken.

Londen, 25 november. Aan de Daily Chronicle wordt van 24 dezer uit noordelijk Frankrijk bericht.

De verenigde Franse en Engelse troepen zijn door de Duitsers aangevallen van Ieper tot La Bassée en er is daarmee een veldslag begonnen op de schaal van de slagen aan Marne of IJzer en van de twee eerste slagen bij Ieper. In deze verschrikkelijke strijd, waaraan

de Duitsers met grote versterkingen en nieuw geschut deelnemen, werken het Franse en het Engelse leger onmiddellijk samen. Reeds is het gevecht 48 uur aan de gang. De machtigste kanonnen uit de militaire wereldgeschiedenis zijn aan het werk gezet, dood en verderf brengend tot op 24 tot 30 kilometer afstand. Onder beschutting van deze kanonnen worden er infanterieaanvallen gedaan. Het doel der Duitsers is Ieper. De bondgenoten zijn er in geslaagd al de aanvallen der Duitsers af te slaan. Men liet de aanvallen uitwoeden en een nieuwe fase van de slag is ingetreden, een fase, waarbij de gehele linie der Duitse loopgraven door Engelse en Franse infanterie bedreigd wordt.

Berlijn, 25 november. Het grote hoofdkwartier deelt hedenmorgen mede:

Gisteren hebben de Engelse oorlogsschepen hun actie tegen de kust (in België) hervat.

Op het westelijk oorlogsterrein is niets in de toestand gewijzigd.

Bij Arras hebben wij kleine vorderingen gemaakt.

Parijs, 24 november. In een beschrijving van een Franse journalist, die met vijftien vakgenoten een bezoek aan de vuurlinie heeft gebracht, wordt o.m. verhaald, dat de Fransen en de Duitsers op sommige plaatsen, waar de loopgraven in elkaars onmiddellijke nabijheid liggen, nieuwsbladen verruilen.

Ieper.

Men schrijft ons uit Vlaanderen:

Na Leuven en de Universiteitsbibliotheek, na Reims en de kathedraal: Ieper en de Hallen.

Het gaat hier niet op, verantwoordelijkheid na te speuren, uit te maken wat aanleiding gaf tot brandstichting of bombardement. Wij stellen alleen vast, dat gebouwen, die toch iets meer waren dan blokken steen, vernield, althans onherstelbaar beschadigd zijn; en ons hart is in rouw.

De Leuvense bibliotheek: heel de wetenschap der middeleeuwen, bevat nog meer, misschien, binnen de muren, binnen de bogen der gewelven, dan in de boeken geschreven is en gedrukt. De kathedraal te Reims: de blijde zang van een lyrische vroegrenaissance, die Italië niet nodig had om het leven in naïeve bewondering te vereren, en in de natuurlijke groei, in de geleidelijke evolutie van een vrije traditie de bloeikracht vond van een eeuwig frisse, van een innig vrome schoonheid. En dan de Hallen van Ieper.

Meer dan de vernieling van het gebouw te Leuven, meer dan de beschieting van de kerk te Reims, heeft de aanslag op de Ieperse Hallen mij ontroerd. Die hallen, zij zijn niet de getuigenis van een algemene noordwestelijk Europese geest; zij hebben de betekenis niet van een brok geschiedenis der wetenschap; zij zijn minder; zij zijn alleen het symbool van een stad. Maar zij zijn ook meer: zij zijn, voor ons Vlamingen, één van de drie, vier gebouwen in ons land, waar wij ons geheel in thuis voelen, neen, waarin wij ons buiten de tijden verplaatst voelen in de eeuwigheid van ons vaderland. Gravensteen te Gent; spoorslag die de Vlaamse gemeentenaren zou wekken; Hallentoren te Brugge, van waaruit zij over zee naar het verre Engeland, van waaruit zij over land tot in Frankrijk konden en durfden kijken; Lakenhallen te Ieper, gezette zekerheid van hun weidse en grootse macht. Ik weet het wel: die gebouwen wijzen ook op de innerlijke geschillen, op onderlinge naijver, maar waar juist de hardnekkige wedijver uit geboren werd, die het land groot, sterk

en trots zou maken. In de Hallen van Ieper voelden wij ons groot, sterk en trots. Zal dat nu voor altijd gedaan zijn? Neen, hoop ik wel. Maar men heeft er een aanslag op aangedurfd, en het is of men mij een stomp in het eigen hart had gegeven.

De Hallen zijn, meen ik, het grootste gebouw der middeleeuwen in Vlaanderen. Niettegenstaande herstellingen, die ik verre van gelukkig acht - de bonte schilden die men, zonder de minste aanleiding en op zeer betwistbare bouwkundige gronden, in het hoge fries dak, een wonder van stoute stoerheid, had aangebracht, vind ik afschuwelijk, en ik ben niet de enige - had het brede, rustig en machtig op zijn zware zuilen, voute aan voute zittend gebouw, aan het ruime, helaas al te ruim geworden plein, al zijn imponerende kracht behouden. Binnenin is de indruk misschien nog groter. Onderaan, tussen de gewelven, waar in gewone tijd markt wordt gehouden, is het de goedmoedige wake van een onwankelbaar verleden over hedendaags, zeer nederig maar toch moedig en blij gedoe. Daarboven, zalen aan zalen, het ontzaglijke schip, waar, in het geniale netwerk der aldoor rijzende balken, het dak op rust; de wanden door zuilen in vakken verdeeld, waarvan de naaktste mij het liefste zijn; waarvan andere schreeuwen van bloederige romantiek, beschilderd als ze zijn door een Guffens en een Pauwels; waar echter ook een al te bescheiden, een te zeer miskende meester naar volle waarde te schatten is: Delbeke, die de bestelling van enkele wandschilderingen kreeg, en ze uitvoerde met zulke innigheid, met zulke vrome liefde, met zulke decoratieve zin van het horige in tekening en kleur, en zelfs in onderwerp, dat, verre van de zalen te ontsieren, verre van te storen door brutale zelfgenoegzaamheid of het gebod van een aanstellerige kunstmode, zijn werk met de Hallen één, en, voor wie het wist te waarderen, onafscheidelijk was geworden.

Tegen de Hallen aan had men in de 17e eeuw een stadhuis gebouwd in Renaissancestijl, een aardig gebouw, nu ook beschoten lees ik, dat echter bij de weidse ernst der Hallen niet geheel tot zijn recht kon komen. Aan de achtergevel der Hallen vindt men de St.-Maartenskerk, die er, als even jonger religieus gebouw, goed bij aansluit. Naast de kerk ligt het puin van het St.-Maartens klooster. Het is één van de schoonste en weemoedigste, stilste en rustigste plekjes van Vlaanderen. Hier spreekt niet de krachtige, besliste geest der neringen en gilden. Helaas, ook hier is de restauratiewoede binnengedrongen. Na de kerk met de gewone suffisantie te hebben "hersteld", heeft men sedert enkele jaren het klooster aangedurfd, zonder daarbij van de minste schroomvalligheid blijk te geven. De oorlog zal de werken hebben doen staken, hoop ik, de oorlog die helaas de Hallen bombardeert.